

Over wonen

Voor starters wordt het steeds lastiger een betaalbaar huis te vinden.

4&5

Wel/geen reactie

De paus reageerde deze week (niet) op de aantijging van mgr. Viganò.

8

Tien jaar Orissa

Veel destijds vervolgde christenen wachten nog altijd op gerechtigheid.

9

Catechese

Hoe een Haagse parochie kinderen én hun ouders weet te bereiken.

13

God & games

Voor theoloog Frank Bosman openbaart God zich in computergames.

14

Foto: Peter de Koning - pakfoto.nl

Bid en werk: De kloosterkazen van Koningshoeven

“De passie die we in het kaasmaken leggen spooft met onze religieuze beleving van het gebed.” Aldus broeder Isaac, prior van de abdij Onze-Lieve-Vrouw van Koningshoeven, waar de broeders biologische kazen maken. Voor dag en dauw staan zij op om zich op het ambachtelijke werk toe te leggen. Wekelijks

maken de monniken van tweeduizend liter geitenmelk en vierduizend liter koemelk zo'n zeshonderd kilo kaas.

De prijswinnende trappistenkazen uit Koningshoeven zijn te koop op markten en in gespecialiseerde kaaswinkels, maar binnenkort ook bij 160 vestigingen van Albert Heijn.

“Qua PR hoeven we de werkelijkheid niet op te leuken. De kwaliteit en onze aandacht verkopen het product”, zegt de prior.

Zie pagina 10 en 11 voor een uitgebreide reportage over de kaasmakerij in woord en beeld.

www.katholieknieuwsblad.nl

vrijdag 7 september 2018

nieuws + opinie + inspiratie

Nederland: verspreiding Sandd + België: afgiftekantoor 2300 Turnhout + Losse nummers € 2,25 + www.katholieknieuwsblad.nl

Steun KN met het werven van een nieuwe abonnee:
Geef voor € 15,- 8 weken iedere vrijdag KN cadeau
Ga naar www.katholieknieuwsblad.nl/cadeau of
bel 00 31 (0) 73 - 6123480.

Pauspareltje

"Laten we een gewetensonderzoek doen om te zien hoe wij Gods Woord in ons opnemen. Op zondag horen we het Woord tijdens de Mis. Als we er op een verstrooide of oppervlakkige manier naar luisteren, zal het niet echt ergens toe dienen. We moeten juist met open hart en open geest naar het Woord luisteren, zodat het opgenomen wordt en vrucht draagt in ons concrete leven. Jezus zegt dat Gods Woord als het graan is; het is een zaadje dat moet groeien in onze concrete werken. Zo reinigt het Woord ons hart en onze handelingen."

Bij het angelusgebed van 2 september

Tweets

Minder levensbeschouwing bij de #NPO? Ik zeg het nog 1 keer en daarna niet meer. Op zondag gaan er 1,1 miljoen mensen naar de kerk en 345.000 mensen (inclusief zaterdag) naar het Betaald Voetbal. Nog een argument nodig? @andriesgknevel

Onbekende vrouwen gaan regelmatig uitgebreid mn hond staan aaien zonder überhaupt mijn bestaan te erkennen. Moet ik eens met hun verkering proberen. @globalistaa

Zat in een Utrechtse kroeg de weekendkranten te lezen, tegenover mij moeder en zoon. Zoon van amper 16 jaar oud prikt ma ongeduldig op haar rug. "Mám, heb je de boekenbijlage van NRC al uit? Ik wil 'm lézen" zegt hij ongeduldig en mijn hart smolt. @rutger_

kn kado!
Bel 073.6123480
Geef iemand veel leesplezier!

KatholiekNieuwsblad18
KatholiekNieuwsblad19
KatholiekNieuwsblad20

REAGEREN OP EEN ARTIKEL IN KATHOLIEK NIEUWSBLAD?

Schrijf of mail de redactie: postbus 1270, 5200 BH Den Bosch, redactie@katholieknieuwsblad.nl

WILT U OOK UW MENING LATEN HOREN?

Surf dan naar www.katholieknieuwsblad.nl en doe mee aan de nieuwe poll.

kn rouwadvertentie

"Een sterke vrouw,
wie zal haar vinden?"
(Spreuken 31: 10)

Voorzien van de H. Sacramenten der Zieken en de Pauselijke zegen, is in de God's Heerlijkheid opgenomen onze lieve, zorgzame moeder, schoonmoeder, oma, overgrootmoeder en over-overgrootmoeder

Geertruida Johanna Lexmond-Duivesteijn

weduwe van Theodorus Johannes Lexmond

* Zoetermeer, 28 oktober 1919
† Zoetermeer, 31 augustus 2018

Wim en Lenie †
Piet en Trees
Hans en Tinie
Theo en Riet
Fia en Giel
Joke en Mart
Loek en Willy
Willy en Jan
Tilly en Frans
Danny en Tineke
Ad en Elly

Kleinkinderen,
achterkleinkinderen
en achter-achterkleinkinderen

Gonzagaruimte 34
2728 NW Zoetermeer

De gezongen Requiemmis in de parochiekerk van de H. Nicolaas te Zoetermeer, gevolgd door de begrafenis op het kerkhof achter de kerk, hebben plaatsgevonden op woensdag 5 september 2018.

knactueel

Kardinaal De Kesel wijdt hulpbisschop

Kardinaal Jozef De Kesel heeft zondag zijn nieuwe hulpbisschop voor Vlaams-Brabant en Mechelen gewijd. "Een bisschop dient het Volk Gods te leiden in de onderscheiding", drukte de kardinaal mgr. Vanhoutte op het hart. De Mechelse Sint-Romboutskathedraal was bomvol gelopen voor de bisschopswijding van de voormalige Brugse vicaris-generaal. Vanhoutte was in mei door paus Franciscus benoemd tot hulpbisschop voor Vlaams-Brabant en Mechelen en titulair bisschop van Thagora. (Benoit Lannoo)

'EU, wees je bewust van godsdienstvrijheid'

Een bewustzijn van de problematiek rond godsdienstvrijheid bij de EU en haar lidstaten is "essentieel" voor zowel het interne als externe beleid. Dat is een van de conclusies van de EU-intergroep in haar jaarlijkse rapportage, die dinsdag is gepresenteerd. De groep bestaat uit Europarlementariërs uit vrijwel alle fracties van het Europees Parlement. Bekendheid met de problematiek is een "essentiële voorwaarde" voor het beleid van de EU en haar lidstaten. De groep stelt daarom voor de functie van speciale gezant voor godsdienstvrijheid buiten Europa op te waarderen. Dat het Verenigd Koninkrijk en Denemarken ook zo'n gezant hebben aangesteld is een "teken van hoop", aldus EU-parlementariër Peter van Dalen (CU). (KN)

Petitie tegen abortuspil bij huisarts aan Tweede Kamer aangeboden

De Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind (VBOK) bood donderdag de Tweede Kamer een petitie aan tegen het wetsvoorstel van GroenLinks en PvdA om de abortuspil door de huisarts te laten voorschrijven. De pro-life-organisatie meldt dat ruim 21.000 Nederlanders de petitie hebben ondertekend. De abortuspil kan tot nu toe alleen door abortusartsen worden voorgeschreven. GroenLinks en de PvdA willen met het wetsvoorstel snellere, toegankelijker zorg leveren aan vrouwen die een abortus willen. De opstellers van de petitie zijn echter kritisch. Zij wijzen op het belang van een zorgvuldige keuze en op de psychosociale gevolgen die abortus met zich mee kan brengen. "De keuze voor het afbreken of uitdragen van een zwangerschap is voor een vrouw en haar ongeboren kind onherstelbaar. Ook ervaren vrouwen vaak de werking van de abortuspil als heftig. Dit vraagt passende begeleiding bij het keuzeprocess en nazorg. En dat kost tijd", aldus VBOK-directeur Arthur Alderliesten. (KN)

'Transparante kerk' is blikvanger op het UIT-festival

Op het UIT-festival in Den Haag stond afgelopen zondag een transparante, opblaasbare kerk van bijna zeven meter hoog. Het initiatief komt van de Haagse parochie Maria Sterre der Zee, die de kerk op die manier letterlijk naar de mensen wil brengen.

Volgens pastoor Ad van der Helm was het debuut van de transparante kerk een succes: "Mensen vonden het mooi dat wij met onze boodschap naar buiten durven te komen."

Met de kerk wil de parochie tegemoetkomen aan de interesse van mensen in de boodschap van de Kerk, laat de parochie weten in een persbericht. Het doel is niet om mensen te bekeren, maar om ze op elkaar betrokken te laten zijn en de relevantie van de boodschap van het Evangelie te tonen.

De transparante kerk wil het katholieke gedachtegoed verbinden met de hedendaagse samenleving. "Het contact met de bezoekers is natuurlijk een beetje

vluchtig op zo'n dag", zegt Van der Helm. "Maar de reacties waren positief, veel mensen vonden het leuk dat wij er stonden. De transparante kerk was zeker een *eyecatcher*, mensen kwamen erop af."

De kerk meet zes en half bij vijf meter en is bijna zeven meter hoog. Hij beschikt over een torenspits met kruis, gotische ramen en uitritsbare deuren. Maar de mensen kwamen niet alleen om naar de markante kerk te kijken. "Veel bezoekers waren echt geïnteresseerd in wat we te zeggen hadden.

Ze vonden het mooi dat wij in deze tijd met onze boodschap naar buiten durven te komen. Dat belooft een mooie toekomst voor het project." Het blijft niet alleen bij het culturele UIT-festival: volgens Van der Helm zijn er uitgebreide plannen met de transparante kerk. "We gaan verschillende festivals in de stad langs, om zo meer bekendheid te krijgen. Misschien gaan we ook eens samenwerken met een andere parochie, of iets interkerkelijk doen. We willen deze kerk zes tot tien keer per jaar gebruiken." (Luuk van den Einden)

Foto: Pieter van der Lubbe

Tijdelijk zicht op Jezus' doop

Foto: Museum OLH op Solder - opsolder.nl

In het Museum Ons' Lieve Heer op Solder is tijdelijk deze schets te zien die schilder Jacob De Wit (1695-1754) bij wijze van voorstudie maakte voor het altaarstuk Doop van Jezus in de Jordaan.

De schets hangt nu naast dat stuk, dat ook te zien is in de voormalige Amsterdamse schuilkerk. Het werk is een van de zes depotstukken van De Wit die nog tot en met 16 september tentoongesteld worden.

De Doop van Jezus in de Jordaan is De Wits vroegste altaarstuk. Uit een notitie op de achterkant van de schets blijkt dat hij dat stuk in 1716 maakte. Ook vermeldde hij de naam van de toenmalige priester op de achterkant van de schets, wat bevestigt dat De Wit het altaarstuk voor de aan Sint-Nicolaas toegewijde schuilkerk maakte.

De vijf andere tijdelijk tentoongestelde werken van De Wit zijn schetsen, een aquarel en een zelfportret.

De zes depotstukken zijn te zien in het kader van de Jacob de Wit-weken, die worden georganiseerd door het Cromhout-huis en Stichting Jacob de Wit2020. Er is op verschillende plekken in Amsterdam aandacht voor schilderijen van De Wit. De schilder is nu grotendeels vergeten, maar was in zijn tijd bekend door zijn werk in onder meer stadspaleizen en kerken binnen en buiten Nederland.

Interessante tijd

"Het is een, tja... interessante tijd om katholiek te zijn, nietwaar?" Enig leedvermaak kon mijn oude vriendin niet onderdrukken toen ze dat zei. We hadden elkaar al enige jaren niet gezien, en ik vertelde haar over waar ik momenteel zoal mee bezig ben in mijn werkzame leven. Ze luisterde er geïnteresseerd maar sceptisch naar. Zelf had ze weinig positieve herinneringen aan haar katholieke opvoeding, en inmiddels kon ze bar weinig begrip of sympathie opbrengen voor het katholicisme als geheel. Alles wat zij er de laatste tijd over hoorde in de media, bevestigde haar natuurlijk in haar weinig malse oordeel.

Toch: deze vriendin is heus verstandig en mild, ze is geïnteresseerd in geestelijke onderwerpen, oprecht geboeid door bijbelse verhalen en religieuze praktijken, en hoewel ze in theorie allerlei progressief-liberale idealen aanhangt, leeft ze haar leven in de praktijk met een toch feitelijk zeer christelijk waardenbesef. "Je bent katholieker dan je zelf denkt", zei ik haar op een gegeven moment plagerig, maar met serieuze ondertoon. Ze wuifde het weg, maar later gaf ze toe dat de opmerking haar wel bezig hield.

Vorige week sloot ik mijn commentaar in KN af met de opmerking dat wij aan zet zijn. Wij, gewone gelovigen, maken de Kerk. Wij bepalen haar gezicht, haar karakter, haar appèl ook op geïnteresseerde en/of sceptische buitenstaanders (sceptisis en interesse gaan trouwens vaak hand in hand). Ik denk dat we dat op zulke momenten laten zien; wanneer we praten met vrienden, bekenden, familieleden, collega's, wanneer we proberen woorden te brengen wat er leeft in ons, waarom wij tóch bij die Kerk willen horen. "Ondanks alles" – ja, dat zeggen we er tegenwoordig bijna automatisch bij, en dat is logisch en goed. Maar ik benadruk op die momenten ook vaak dat het niet echt een kwestie van keuze is. Ik bedoel: ik ben ook verontwaardigd en beschaamd wanneer ik in de krant lees dat ons land een paradijs voor drugsbaronnen en belastingontduikers is, maar ik voel ook niet de neiging daardoor mijn Nederlandse paspoort in te leveren. Voor mijn katholiek-zijn geldt hetzelfde.

Enkel je eigen positie verdedigen is echter niet voldoende. Kerk-zijn is ook: die buitenstaander welkom heten, vriendelijk en gastvrij zijn, zelfs al is die gast sceptisch. Volgend weekend worden we in de Kerkproeverij-actie uitgedaagd om onze niet-gelovige vrienden en bekenden uit te nodigen om een keertje mee te gaan naar de kerk. Het is ook een, tja... interessante tijd om dat te doen. Hoogst ongemakkelijk. Toch heb ik het bij die oude vriendin die ik sprak uiteindelijk gewoon maar gedaan. Ga eens mee naar de kerk, zei ik, om het zelf te zien. Want ja, het is zeker een interessante tijd om katholiek te zijn.

Anton de Wit,
hoofdredacteur
a.dewit@katholiek-
nieuwsblad.nl

'Mensen wonen liever

Studieschulden, strengere eisen aan hypotheeken en huizenprijzen die de pan uit rijzen: starters op de woningmarkt vinden steeds moeilijker een betaalbaar koophuis. "We willen ons na een huizenbezichtiging bezinnen en pas dan een bod doen. Maar daar is geen tijd voor."

Mariska Orbán

Hans van Gent (27) en zijn vrouw Joëlle (24) wonen in een klein flatje in Rotterdam-Zuid. Ze hebben een kindwens. Mocht deze wens in vervulling gaan, dan moeten ze snel verhuizen, want voor een kind is in hun veel te kleine woning geen ruimte. Ook is de buurt niet zo prettig voor kleine kinderen, vindt Hans van Gent. Dus zijn ze al tweeënhalve jaar op zoek naar een grotere woning. "Een tuintje, tachtig tot 120 vierkante meter en een beetje een kindvriendelijke wijk. En in Rotterdam, want daar gaan we naar onze gereformeerde gemeente. We willen als christenen juist in de stad blijven wonen, dichtbij onze gemeenschap en om aan de kerk te werken. We zijn er als kerk voor de wijk. Daarbij willen we uitstralen dat ook wij christenen normale mensen zijn en normaal meedraaien in de maatschappij. Voor ons betekent dat: een plekje in de buurt innemen en zijn wie je als mens bent."

Letterlijk in de wachtrij

Maar de woningnood voor starters in Rotterdam is groot. Mensen staan in de wachtrij voor een gemiddeld huis in het segment waarin Hans en Joëlle in zoeken: huizen die maximaal 265.000 euro kosten, in verband met de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Als zo'n huis op Funda terechtkomt, staan er de volgende dag al zo'n dertig tot veertig mensen op de stoep. De hoogste bieder mag het huis kopen. Uit een lezersoproep van weekblad *Elsevier* blijkt ook nog eens dat kopers geregeld meedoen aan illegale 'makelaarsspelletjes': Dan mag een koper de hoogste bieding inzien als hij zijn eigen huis laat verkopen door diezelfde makelaar. Soms geven mensen steekpenningen van wel vijftienduizend euro aan de verkoper als het huis aan hen wordt verkocht.

Het zijn de gevolgen van een oververhitte markt. Het aantal startershypotheeken nam het laatste kwartaal af met 11%. Slechts een kwart (26%) van alle hypotheeken is een startershypotheek: dat is de laagste stand ooit. Voor starters is nog maar 7% van het totale huizenaanbod in Nederland te betalen, blijkt uit onderzoek van het economisch bureau van de ING. Het merendeel van die 7500 huizen staat te koop in dorpen, ver bui-

ten de populaire gebieden. Zelfs mensen die bovenmodaal verdienen, kunnen nog maar een kwart van het huizenaanbod betalen; de rest is onbetaalbaar. En het wordt alleen nog maar moeilijker voor starters om een huis te kopen, omdat de huizenprijzen stijgen en de leennormen zijn aangescherpt.

Langer huren

"Vooral in de Randstad is kopen heel duur", ziet Lans Bovenberg, hoogleraar Economie van Tilburg University. "Dat heeft twee oorzaken: de meeste banen zijn daar en banen bepalen de prijs. En de rente is laag. Doordat de rente zo laag is, is het voor beleggers interessanter een huis te kopen om te verhuren dan het geld op de bank te zetten." En dus kopen vermogende ouderen de starterswoningen op om ze aan starters te verhuren. Oneerlijk? "Nee", vindt de professor. "Het is niet verkeerd als starters nog even blijven huren en langzaam sparen tot ze wel kunnen kopen."

Universitair hoofddocent sociologie Caroline Dewilde ziet wel een gevaar in langdurig huren. "De huurprijzen in de private sector zijn zo hoog, dat al je geld eraan op gaat. Dan heb je niks over om te sparen. Deze huurwoningen zijn vaak zo klein dat je al snel je *life events*,

op een kluitje'

zoals het krijgen van kinderen, uitstelt. Van uitstel komt soms afstel. Koop nog maar een huis op je veertigste: dan krijg je geen hypotheek meer die je in dertig jaar aflost. Zoiets kan invloed hebben op de demografie van een land. Kijk maar naar Italië. Daar stellen jongeren hun volwassenheid uit door heel lang bij hun ouders te blijven wonen. Vaak krijgen ze maar één kind."

Studieschuld

Dewilde maakt zich zorgen om de studenten die nu nog bezig zijn. Door het leenstelsel hebben ze een fikse leenschuld voordat ze aan hun carrière beginnen. "Dat is in de meeste andere landen niet zo. In België heeft vrijwel niemand een studieschuld. Ik zou het afraden om veel te lenen voor een studie."

Ook hypotheekadviseur Jaap de Vries van Groot Hypotheken in Schagen maakt zich zorgen om de studieschuld van starters. "Universiteiten en hogescholen zouden studenten moeten waarschuwen voor de gevolgen van te veel lenen. Studenten kunnen van tevoren niet altijd goed inschatten wat de gevolgen zijn van hun lening en worden verrast als ze later een huis willen kopen."

Liever op een kluitje wonen

Hoogleraar Bovenberg ziet als econoom ook voordelen van de schaarste. "Die trekt investeerders aan die willen bouwen in de stad." Hij ziet internationaal een trend van jonge gezinnen die in de stad willen wonen. Die trend werd deze week ook bevestigd door NiDi, het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut.

"We dachten altijd dat door de ICT-ont-

wikkelingen mensen graag op het platteland wilden gaan wonen. Want contact maken kunnen ze via internet toch wel", vertelt Bovenberg. "Paradoxaal genoeg zien we het tegenovergestelde. Mensen willen steeds liever op een kluitje wonen. Om dicht bij elkaar te zijn en te profiteren van de culturele voorzieningen en werk en sport dichtbij. Dat komt doordat we in de ander steeds meer een kans zien in plaats van een bedreiging die je op afstand houdt. We vertrouwen elkaar meer. De economie is steeds meer een complex lichaam geworden, we zijn afhankelijker van elkaar. Doordat we elkaar zo veel vertrouwen, huren we iemand in die ons huis poetst en die voor onze kinderen zorgt. Zodoende hebben we elkaar steeds meer nodig voor de kleine dingen in het leven. Daarom moeten we dichter bij elkaar wonen."

Bovenberg ziet de Randstad als één grote stad, met daarbij ook Eindhoven, Den Bosch en Breda. "Er moeten betere vervoersverbindingen komen tussen de delen van deze grote stad. En de rest van Nederland zal zich moeten profileren op andere gebieden, zoals recreatie. Want bedrijven en mensen willen, ook al kost het een vermogen, graag bij elkaar blijven wonen."

Zoeken met vertrouwen

Ook Hans van Gent wil graag in de stad blijven. "Mochten we kinderen krijgen, dan is het handig als alle voorzieningen dichtbij zijn." Of dat gaat lukken? "Wij willen graag in alle rust nadenken of een huis bij ons past. We willen ons na een bezichtiging bezinnen en pas dan een bod doen", vertelt Van Gent. "Maar daar is geen tijd voor. Menselijk gezien hebben we de moed verloren. Maar God heeft vast een plekje voor ons, dus zoeken we met vertrouwen." +

'Onze makelaar noemde de woningmarkt pervers'

Veel starters die een koopwoning in de Randstad zoeken, zijn radeloos. ZZZP-ers, zelfstandigen zonder personeel, hebben nog een extra drempel. Dat merken ook Nynke Sietsma, freelance religiejournaliste, en haar man, eigenaar van een grafisch bedrijf. Ze zijn doorstromers en hebben hun appartementje in de Heesterbuurt in Den Haag in oktober 2017 verkocht.

"We verhuisden begin april van dit jaar met onze kinderen van drieënhalf jaar en bijna twee jaar naar een tijdelijk huis in Friesland omdat we even niet meer wisten waar te wonen. De huizenprijzen in de Randstad rijzen de pan uit. Voor starters in Den Haag is het heel lastig. Onze makelaar noemde de markt 'pervers'. Het zegt genoeg dat ons simpele, tochtige maar nette startersappartement uit 1920 van 84 vierkante meter 35 kijkers had in één middag, en we diezelfde middag vijf biedingen ontvingen, waarvan eentje zonder voorbehoud en tien duizend euro over de vraagprijis.

We hadden gehoopt dat we het aan het schattige stel met baby hadden verkocht – de biedingen zijn anoniem – maar het bleek achteraf een investeerder die het op de dag van de sleuteloverdracht al te huur zette voor een flinke huurprijs. Even waren we in de veronderstelling dat we prima in het veel goedkopere en schonere Friesland zouden kunnen wonen. Maar het matige openbaar vervoer in deze Friese regio nekt ons. We moeten té vaak in de Randstad zijn voor ons werk, dus we gaan terug. Wij hebben nu onder voorbehoud een koopwoning in Haarlem gekocht, maar een hypotheek vinden valt niet mee als zzzp'er. We hebben net een afwijzing gehad van een hypotheekverstrekker omdat mijn cijfers in het jaar dat ik van mijn tweede kind beviel niet florissant genoeg waren. Dat je dan minder werkt, omdat je een kind hebt gekregen, doet er niet toe, ook al had mijn man goede jaarcijfers. Dat we flink wat spaargeld hebben blijktbaar ook niet. We moeten weer tig andere bestanden en bewijzen aanleveren. De tijd tikt ondertussen door en het kan zijn dat we door tijdgebrek de hypotheek niet rond krijgen." Wat dan? "Huren tegen fikse prijzen?"

Sietsma zet vraagtekens bij het systeem. "Wonen zou betaalbaar moeten zijn, maar in ieder geval haálbaar. Niet louter voor de handelaar, de woningcoöperatie en de projectontwikkelaar. Het systeem faalt, want blijktbaar mag je wel twaalfhonderd euro exclusief aan huur neertellen, maar kun je als starter geen huis kopen terwijl je maandlasten dan veel lager uitpakken. Dat is krom." (MO)

Engelenmaand

De vakantie is nu echt voorbij. We zijn aanbeland in de 'engelenmaand'. Op 29 september is er in de liturgie een speciale gedachtenis gewijd aan de drie heilige aartsengelen: Gabriel, Michaël en Raphaël. Daar leven we naartoe. En begin oktober komt nog de gedachtenis van de heilige engelbewaarders. Wat moeten wij nuchtere Nederlanders met engelen? Misschien leuk voor kinderen en zweverige types maar wat kun je er verder mee? Als er één groep is waar een vertekend beeld van is ontstaan in onze leefwereld, dan zijn het wel de engelen. Wie hier in onze westerse wereld aan engelen denkt, zal veelal molige roze cherubijntjes in gedachten hebben of een prachtige stralende vrouw in het wit gekleed en met vleugels. Zo leidt dit beeld onder andere tot afgezaagde versiertrucs als 'Deed het pijn toen je uit de hemel viel?' De westerse schilderkunst heeft deze beelden in de hand gewerkt. Engelen worden geassocieerd met zoetsappigheid.

Het laat ons bijna vergeten dat engelen met name krachtige helpers zijn tegen het kwaad. Bijvoorbeeld de heilige aartsengel Michaël, die om die reden zowel in het Westen als in het Oosten wordt afgebeeld als een ridder met zwaard en schild. Daar is niets zoetsappigs aan.

Volgens de katholieke traditie (en Jezus zei het zelf al) heeft ieder mens een persoonlijke beschermengel. Deze beschermengel begeleidt iemand tijdens zijn leven. De beschermengel helpt om dicht bij God te komen en beschermt ons tegen het kwaad. 'Wat heb jij een goede beschermengel!', hoor je wel eens zeggen als iemand door het oog van de naald is gekropen. Het blijft niet bij vrome beelden. Veel heiligen, zoals Don Bosco, vroegen geregeld hun beschermengelen om hulp. Een parochiaan zei me eens dat zij hetzelfde deed. Als ze een lastig gesprek had, vroeg ze aan haar engelbewaarder om samen met de andere engelbewaarder de ontmoeting voor te bereiden. Dat had dan altijd als gevolg dat de ontmoeting tegen de verwachtingen in prettig verliep. Deze parochiaan werkte op een universiteit. Ze vertelde ook dat er een keer een vergadering gepland was tussen onderzoekers die ernstige meningsverschillen hadden. Ze vroeg aan haar engelbewaarder om samen met de andere engelbewaarders de vergadering voor te bereiden zodat deze in rust en met respect voor elkaar zou kunnen plaatsvinden. De vergadering verliep tegen alle verwachtingen in bijzonder soepel. Na afloop kwam er een verbaasde collega naar haar toe om te zeggen hoe verrast ze was dat de vergadering zo vreedzaam verlopen was en ze zo snel tot oplossingen gekomen waren. Rara, hoe kan dat?

Als engelen zich op universiteiten tussen nuchtere intellectuelen bewegen, kunnen wij in ons leven ook een beroep op hen doen. Laat u verrassen door hun hulp.

Pastoor Harm Schilder

Lezersreacties

“In die zin is het
- wat de
katholieke kerk
betreft - nu het
ideale
instapmoment.
Het kan alleen
maar beter
worden.”

Stijn Fens
in Trouw

“Afscheid van
het geloof was
in mijn eigen
geval ook een
afscheid van de
hoop op
geschonken
vergeving.”

Franca Treur
in De Groene
Amsterdammer

“Eén pauselijk
aftreden per
millennium is
meer dan
genoeg.”

Ross Douthat in
The New York Times

“Religie biedt
een kader
waarin dit
gevoel van
afhankelijkheid
wordt vertaald
als een gevoel
opgenomen te
zijn in een groter
geheel, in het
grote geheel.”

Jasmijn Olk in VolZin

“Ik voel me in
Italië meer thuis.
Het is er in alle
opzichten
warmer. Ik beleef
mijn geloof er
niet anders, maar
het is er wel mak-
kelijker. Hier word
je toch als een
rare snijboon
beschouwd.”

Antoine Bodar
in Elsevier

Misbruik

De gesecculariseerde media rap-
porteren zelden iets positiefs
over paus en Kerk. Dat er binnen
de Kerk in het verleden en mis-
schien ook nog recent misbruik-
schandalen waren, wil ik best
wel geloven. Maar volgens mij
worden die vaak groter gemaakt
dan ze zijn. Er is, zeker de laat-
ste tijd, een heksenjacht gaande
op de Kerk.

Landen met christelijke wortels
zijn de confessionele maatschap-
pij dus de Kerk moe. De paus
is een luis in de pels van staten
waar de secularisatie bij hun on-
derdanen naar het hoofd is ge-
stegen. De Kerk heeft steeds af-
keurend gestaan tegenover
allerlei zaken die de gesecculari-
seerde maatschappijen via wet-
ten hebben gemaakt. En dat is,
vermoed ik, dat men de macht
van de Kerk probeert in te per-
ken of teniet te doen. Natuurlijk
is het afschuwelijk dat mensen
binnen de Kerk hun handen niet
van kwetsbare personen kunnen
afhouden, maar dat gebeurt ook
binnen sportclubs, dansacade-
mies, crèches enzovoort. Alleen
wordt de Kerk veel harder aan-
gepakt. Als wij er zo op gebeten
zijn om de Kerk en de paus door
het slijk te halen en het liefst te
doen verdwijnen, laten we dat
dan ook met die andere instan-
ties doen.

Eric Roomberg

Misbruik (2)

Aartsbisschop Viganò komt niet
met vage verklaringen over de
Heilige Vader. Nee, hij heeft een
lijvig dossier klaargestoomd dat
paus Franciscus meer dan kop-
zorgen zal bezorgen. Als het

waar is dat hij wist dat kardinaal
McCarrick betrokken is in
zwaarwichtige dossiers omtrent
misbruik, dan zal de paus ur-
gent verantwoording moeten af-
leggen. Iedereen wil dat die on-
verkwikkelijke zaken vlug
worden gesanctioneerd.

Luc Verreycken

Misbruik (3)

Misstanden komen voor in iede-
re maatschappij. Het is droevig
vast te stellen, maar ze horen er
blijkbaar bij. Wat zeker niet wil
zeggen dat we het er dus maar
bij moeten laten!

Eén (zeer ernstige) misstand is
het misbruik van afhankelijke
personen door mensen in een
macht positie. Ik zeg het doelbe-
wust op deze manier: ik wil het
verschijnsel namelijk uit de ka-
tholieke sfeer halen. Wanneer
men de media volgt, kan licht de
indruk ontstaan dat misbruik al-
leen voorkomt in het katholieke
milieu. Alleen de gedachte al
werpt een blaam op de katholie-
ke gemeenschap, en op de ontel-
bare priesters en zusters die met
dergelijk misbruik niets van
doen hebben.

In iedere besloten omgeving (in-
ternaat, sportclub, padvinderij
enzovoort) bestaat de mogelijk-
heid van misstanden. En dat
deze voortbestaan omdat dege-
nen die het betreft er niet mee
voor de draad komen. Elke on-
gelijkwaardige menselijke rela-
tie, dus ieder contact waarbij de
een macht heeft en de ander
niet, bergt het risico in zich dat
de machtigere persoon zijn of
haar positie misbruikt.

Natuurlijk vind ook ik dat der-
gelijke misstanden niet meer

Geert Wilders

Op onze Facebookpagina is
volop gediscussieerd over de
poll van deze week, over het
afblazen van de cartoonwed-
strijd over Mohammed door
Geert Wilders. De uitslag
vindt u hiernaast, hieronder
een greep uit de reacties:

Wat Wilders feitelijk heeft aan-
getoond is dat de islam geen
kritiek aanvaard onder eender
welke vorm.

Alexander Goris

De wereld is niet zo zwart-wit
als dhr. Wilders die voorstelt.
Dat weet hij zelf ook. Het aan-
dacht geven alleen al aan dat
provocerende zwart-witden-
ken veroorzaakt onnodig leed.

Antonia Koppenens

Provocatie ja, maar hij heeft
wel weer aangetoond dat we
gezien de dreiging met ge-
weld uit allerlei hoeken van
de wereld, onze vrijheid van
meningsuiting eenzijdig heb-
ben verloren. Over de katho-
lieke Kerk mag je zoveel car-
toons maken als je wilt zonder
dat je met de dood bedreigd
wordt.

Marlies Prieckaerts

Kwetsen om te kwetsen is
nooit goed te praten, maar té
felle tegenreacties daarop ook
niet. Over de katholieke Kerk

mogen voorkomen. Maar we
moeten het behandelen als een
algemeen maatschappelijk ver-
schijnsel in plaats van de indruk
te wekken dat het alleen in onze
katholieke gemeenschap voor-
komt.

Drs. B. Storm, Uithuizen

Poll

Geert Wilders heeft
alsnog afgezien van de
cartoonwedstrijd over
Mohammed, nu behal-
ve hijzelf ook andere
Nederlanders worden
bedreigd.

- Jammer dat hij
zwocht voor de
dreigementen.
■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■
(47,5%)
- Dat hij zich genood-
zaakt zag dat te
doen, toont zijn
gelijk over de extre-
mistische islam aan.
■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■
(29,6%)
- Verstandig! Dit mag
niet ten koste gaan
van mensen die er
niets mee te maken
hebben.
■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■
(22,9%)

worden ook wel eens wat
weinig verheffende dingen
gezegd (denk aan het liedje
'Jezus redt' van Robert Long
als hij het heeft over de
Paus) maar zulke felle reac-
ties als demonstraties en
dreigementen heeft dat nog
nooit opgeleverd.

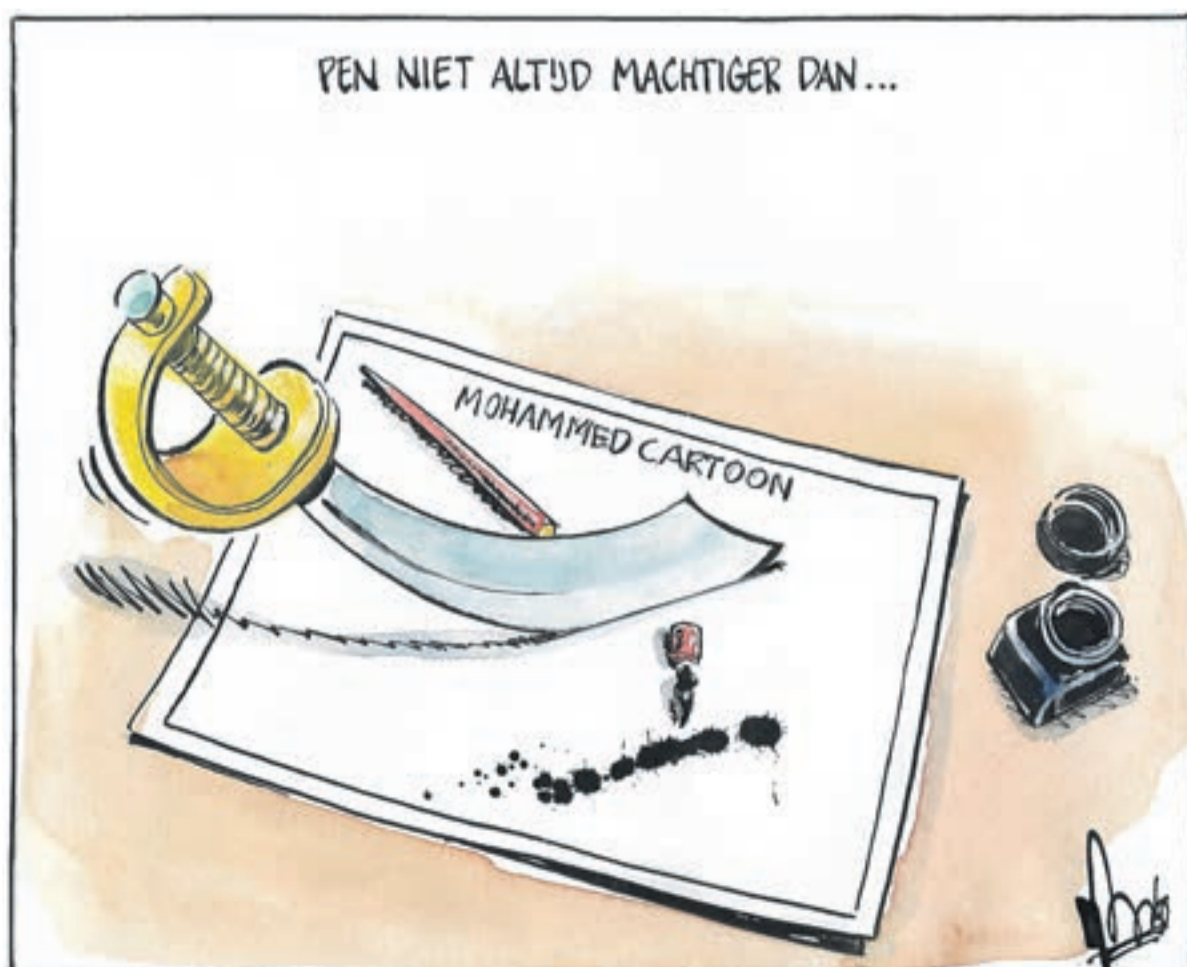
Martien van Wanrooij

Aanvulling

Het gezin Jansen (KN 35)
vertrekt niet op 8 september,
maar op 8 oktober op missie.
De uitzendingsmis vindt op
30 september om 11.00 uur
plaats in de Laurentiuskerk,
Leidseweg 98, Voorschoten.

Logisch

Na twee jaar gesteggel
wordt het Amsterdamse
Stadionplein alsnog niet
omgedoopt tot Johan
Cruijffplein, meldt *de
Volkskrant* in een amusan-
te reconstructie vol protes-
terende buurtbewoners,
plotsklaps veranderde ad-
vies en ander gemeen-
telijk gekonkel dat 's lands
hoofdstad verdacht veel
op de toog van het eerste
het beste dorpscafé in de
provincie doet lijken. In-
derdaad, net zoals Ajax
ten tijde van Cruijffs laat-
ste wapenfeit, de 'Fluwe-
len Revolutie' die de club
opschudde. Toch nog een
passend eerbetoon dus.
Maar da's logisch. (PD)

Laat straatnamen met rust

Straatnamen leren ons iets over tijdgebonden opvattingen en dito smaak. Van zulke historische bronnen blijf je af, in plaats van ze uit doorgesloten emancipatiedenken aan te passen.

Jos Joosten

In het centrum van Nijmegen zag ik onlangs pas zelf het veranderde straatnaambordje. De Broerstraat werd door de feministische beweging De Bovengrondse herdoopt in 'Ada Lovelacestraat'.

Eén tel dacht ik: "Huh?! Die van *Deep Throat*?"

Dat bleek niet het geval. Het ging niet om het soft-pornosterretje met cultstatus, dat als voornaam 'Linda' heeft. Het bleek te gaan om een achternaamgenoot. Ada Lovelace was een vroeg-negentiende eeuwse, briljante Britse wiskundige, die ontwerpster was van wat gezien wordt als het vroegste 'computerprogramma'.

Wat welke straat was

Ook nadat ik die informatie had verwerkt, bleef ik de straatnaamwijziging een onhandige en rare actie vinden.

Pas vanaf het moment dat huizen en wijken 'ontworpen' werden in het kader van nieuwbouw en stadsuitleg, kregen straten en pleinen namen toebedeeld, die representatief waren voor smaak en ideologie van de heersende klasse: vooraanstaande burgers, culturele en literaire iconen, prominente geloofsgenoten of een incidentele belangrijke historische gebeurtenis.

Voordien stonden straatnamen voor handel, voor iedereen herkenbare locaties of beroepsgroepen: Brouwersstraat, Vismarkt. Die straatnamen waren kennelijk gemeengoed in een stad: in Nijmegen besloot de gemeenteraad pas in 1863 om straatnaambordjes aan te brengen. Iedereen in de kleine gemeenschap wist voordien eeuwenlang zelf wat welke straat was.

Straatwaarde

De Nijmeegse straat waarvan de naam veranderd werd, de Broerstraat (aanvankelijk Broederstraat), heet al zo sinds 1300 en is genoemd naar het eertijds daar gelegen klooster van de predikbroeders (de dominicanen). De naam is dus een toponiem en geen gevolg van bewuste of onbewuste genderoverwegingen van een stadsbestuur. De praktijk was de ongeschreven richt-

lijn. Zo verwijst het Mariënborg in Nijmegen naar een vijftiende-eeuws vrouwenklooster, net als de Nonnenplaats en Nonnenstraat in de benedenstad.

De negentiende- en twintigste-eeuwse straatnamen daarentegen zijn bewuste keuzes geweest, bediscussieerd en gefiatteerd door gemeenteraden. Maar ook dat lijkt me geen reden om nu af te dwingen straatnamen te wijzigen. Integendeel: straatnamen zijn historische bronnen. Ze geven aan wie op enig moment door de machthebbers van dienst het aanzien waard werden gevonden. Of welke andere zaken (bloemen, bomen) kennelijk straatwaarde hadden op enig moment.

Het NSB-bestuur

Het is altijd wat gemakkelijk om als afschrikwekkend voorbeeld de Duitse bezetting aan te halen. Maar ook bij dit onderwerp kan vastgesteld worden: de laatste die in Nijmegen aan opgelegde straatnaamwijzigingen deed, was het NSB-bestuur tijdens de bezetting. Straatnamen met joden (Jozef Israëlsstraat), leden van het koninklijk huis (Prins Hendrikstraat) of met een (vermeende) socialistische herkomst (Volksbelang) werden gewijzigd. Soms waren de autoriteiten overijverig: ook de 'Jodenberg' verloor zijn naam, terwijl die genoemd was naar het aloude Gelderse adellijke geslacht 'De Joode'. De Oranjesingel, daarentegen, bleef de hele oorlog gehandhaafd.

Emancipatiewijk

Achteraf kun je grinniken om straatnamen of er serieus wijze lessen uit trekken. De straatnamen leren ons nu immers iets over aan tijd gebonden overtuigingen en dito smaak. Zo zal het nageslacht kunnen vaststellen dat er anno 2005 Nijmeegse bestuurders bestonden die de mening toegedaan waren dat de popgroepen Pink Floyd en Deep Purple de moeite van het aanhoren waard waren en een eigen straat verdienden.

Dit alles wil overigens helemaal niet zeggen dat toekomstige straatnaamgevers niet alert moeten zijn en blijven op de man-vrouwkwestie. Overigens is dat uitgerekend in Nijmegen al praktijk – bijvoorbeeld in de wijk Jonkerbos waar zich sinds eind jaren tachtig de 'emancipatiewijk' bevindt, met straten voor prominenten als Harriet Freezer, Joke Smit en Marga Klompé. +

Jos Joosten is hoogleraar Nederlandse Letterkunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen en auteur van het recent verschenen boek 'De verdeelde mens' (Uitg. Vantilt).

Sterren kijken

Deborah Haarsma was tot en met deze week in Nederland. Bij de meeste lezers van deze column zal er geen lampje gaan branden bij haar naam en dat is eigenlijk wel jammer. *Deb* Haarsma, zoals ze meestal wordt genoemd, is namelijk de voorzitter van de in Amerika gevestigde internationale organisatie BioLogos. Daarnaast is ze astronoom en hoogleraar aan de universiteit van Grand Rapids.

Haar naam klinkt nogal Nederlands en dat kan kloppen. Want haar voorouders en die van haar man hebben Nederlandse wortels; zelf spreekt ze (bijna) geen woord Nederlands. Afgelopen zaterdag stond er een interview in het ND en maandag gaf ze een zeer drukbezocht college aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Waar het allemaal om gaat? Om God, het heelal, de schepping, en de mogelijke spanning tussen geloof en wetenschap. Voorwaar een mond vol, maar dit is waar talloze wetenschappers die zich verbonden weten met BioLogos mee bezig zijn. Met als kort uitgangspunt: er is geen spanning tussen geloof en wetenschap, en wetenschappers kunnen met een gerust hart gelovig zijn.

Afgelopen maandag sprak Haarsma over de vraag of de multiversa-theorie een kans of bedreiging is voor het christelijk geloof. Dat moet ik uitleggen. Het is zo dat atheïstische wetenschappers de grootste moeite hebben om te verklaren waarom het heelal en het leven zoveel natuurconstanten hebben, die zo nauwkeurig zijn afgesteld, dat wanneer er maar bij een van die constanten een afwijking is van een miljoenste promille, er geen heelal, geen aarde en geen mens zouden zijn. Met andere woorden, zijn wij mensen een schitterend toevallig ongeluk, of zijn we bedoeld? Christelijke wetenschappers laten zien dat de kans op leven, vanuit louter toeval, 0% is. Het kan echt niet.

Sommige atheïstische natuurkundigen, hebben de multiversa-theorie ontwikkeld: er is een oneindig aantal universa, en dan is er dus een theoretische kans dat er zich in een universum (het onze), leven heeft ontwikkeld.

Welnu, daar ging het maandag over en daar gaat het tegenwoordig in het debat over geloof en wetenschap over. Het oude thema geloof en evolutie heeft zich inmiddels verbreed tot 'toeval of ontwerp'. Daar ben ik blij om, omdat christenwetenschappers die het op onderdelen niet met elkaar eens zijn, zich op deze noemer kunnen vinden.

Wat ziet astronoom Haarsma als ze naar het heelal kijkt? "Heel veel. De schoonheid en de overweldigende grootte laten iets zien van de Maker. Zoals het in Psalm 19 staat: de hemel vertelt Gods eer. Of Psalm 103. Daarin zegt God dat zo hoog als de hemel boven de aarde, zo groot is zijn liefde voor ons."

Mooi, als een hoogleraar astronomie dit kan belijden. Mooi dus dat ze in Nederland was. En nu maar hopen dat ze heel veel jonge christenen aan universiteiten kan blijven inspireren.

Andries Knevel

Foto: Flip Franssen - Hollandse Hoogte

Een goed voorbeeld van hoe straatnamen de smaak van de heersende klasse weerspiegelen: in het Gelderse Lent zijn straten vernoemd naar bekende popmuzikanten.

Kerk bezorgd om Syrische burgerlevens

De katholieke Kerk in Syrië maakt zich grote zorgen over de levens van burgers in de Syrische provincie Idlib. Het Syrische regeringsleger bereidt zich met Russische luchtsteun en sjitische militieën voor op een uitgebreid offensief tegen het laatste anti-Assadbolwerk in die provincie. De nuntius in Syrië en de apostolisch vicaris van Aleppo hopen dat de internationale gemeenschap een oplossing voor het conflict zal vinden, meldt AsiaNews. Paus Franciscus hernieuwde afgelopen zondag na het angelusgebed ook al zijn oproep aan alle partijen om via diplomatieke wegen tot een oplossing van het conflict te komen. De situatie in Syrië wordt bemoeilijkt door het machtsspel tussen Rusland en Iran, bondgenoten van de Syrische president, en de westerse landen, Saoedi-Arabië en de Golfstaten, die respectievelijk de rebellen en extremistische groeperingen steunen.

Australische bisschoppen: torn niet aan biechtgeheim

De Australische bisschoppen zijn tegen een aanbeveling van de nationale onderzoekscommissie. Die wil dat priesters verplicht worden het biechtgeheim te schenden in geval van seksueel misbruik. Uit een vijfjarig onderzoek van de *Australian Royal Commission's report on sex abuse* is gebleken dat tienduizenden kinderen en tieners de afgelopen decennia het slachtoffer zijn geworden van seksueel misbruik in zowel kerkelijke als overheidsinstellingen in Australië. In de 21 adviezen aan de Kerk wordt onder meer aangedrongen op afschaffing van het verplichte celibaat en aanpassing van het biechtgeheim. De Australische bisschoppen stellen het overgrote gedeelte van de aanbevelingen over te zullen nemen. Het advies dat priesters verplicht aangifte moeten doen wanneer tijdens een biecht blijkt dat een gelovige seksueel misbruik heeft gepleegd valt daar echter niet onder, schrijven ze. Schending van het biechtgeheim is onverenigbaar met het geloof van de Kerk en druist in tegen de godsdienstvrijheid. Drie Australische staten hebben inmiddels wetten aangenomen die priesters strafrechtelijk vervolgen wanneer zij geen melding maken van seksueel misbruik.

Kardinaal noemt journalist 'huurmoordenaar'

De door schandalen geplaagde Hondurese kardinaal Oscar Maradiaga noemt zichzelf het "slachtoffer van een huurmoordenaar". Hij doet daarmee op Edward Pentin van de *National Catholic Register* die een reeks schandalen wereldkundig heeft gemaakt, meldt de *Catholic Herald*. De kardinaal, coördinator van de Raad van Kardinalen en vertrouweling van paus Franciscus, is verwickeld in financiële schandalen en het negeren van seksueel misbruik. Onlangs werd zijn hulpbisschop, Juan Pineda Fasquelle (57), door paus Franciscus ontslagen wegens financieel en seksueel wangedrag. Maradiaga wordt hevig bekritiseerd in de brief van aartsbisschop Carlo Maria Viganò van afgelopen weekeinde. Daarnaast gevraagd zei hij: "Ik ben het slachtoffer van een 'huurmoordenaar' die zich schuldig maakt aan media-intimidatie. Zijn naam is Edward Pentin en hij werkt voor de EWTN-krant de *National Catholic Register*." Pentin noemt het "zeer treurig" dat Maradiaga zo reageert in plaats van de zaken aan te pakken. Ook stelt hij Maradiaga minstens vier keer de mogelijkheid tot een reactie te hebben gegeven. Op geen van die verzoeken is volgens de journalist gereageerd.

Paus Franciscus tijdens de ochtendmis in de kapel van Santa Marta. Tijdens zijn preek afgelopen maandagochtend leek Franciscus te reageren op de recente beschuldiging door aartsbisschop Carlo Maria Viganò.

Paus reageert (niet) op aanklachten

De beste manier om te reageren op "mensen zonder goede wil, mensen die alleen schandalen, verdeeldheid en vernietiging willen" is "stilte en gebed". Dat zei paus Franciscus maandag in zijn preek in de kapel van Santa Marta.

Jan Peeters

"De waarheid is zachtmoedig, de waarheid zwijgt", aldus de paus, die preekte aan de hand van de evangelielezing waarin Jezus door zijn boze stadsgenoten bijna in de afgrond wordt gestort. De preek werd algemeen geïnterpreteerd als een reactie van de paus op de beschuldigingen van aartsbisschop Viganò van vorige week. Daarvan was de belangrijkste dat Franciscus sancties tegen misbruikpleger (ex-)kardinaal McCarrick zou hebben opgeheven en hem zelfs een belangrijke rol had toebedeeld.

Jezus zwijgt

In zijn preek waarschuwde de paus de gelovigen bij "misverstanden" ook te begrijpen "hoe de vader van de leugen, de aanklager, de duivel werkt om de eenheid van een familie, van een volk te verwoesten". "Het waren geen mensen, het was een stel wilde honden die hem de stad uitdreven", aldus de paus. Maar Jezus zwijgt. "Het is de waardigheid van Jezus. Met zijn zwijgen verslaat Hij de wilde honden en loopt weg omdat het zijn uur nog niet was." "Dit leert ons dat wanneer er zo

wordt gehandeld, als de waarheid niet wordt gezien, zwijgen overblijft."

Storm van reacties

Naar aanleiding van de elf pagina's tellende brief van de vroegere nuntius in de VS is een storm van reacties losgebarsten. Die varieert van felle kritiek op de 77-jarige aartsbisschop tot steun voor zijn oproep dat de paus zou moeten aftreden.

Opmerkelijk is dat een aantal Amerikaanse bisschoppen openlijk Viganò's integriteit heeft verdedigd en vindt dat de beschuldigingen grondig moeten worden onderzocht.

Daarnaast is er veel kritiek op de inhoud van Viganò's beweringen, die nogal wat losse eindjes hebben. Zo staat wel vast dat McCarrick ten tijde van paus Benedictus XVI sancties zijn opgelegd, maar wordt ernstig betwijfeld of die kerkrechtelijk waren. Het zou een verzoek van de toenmalige paus zijn geweest om een *low profile* te houden.

Dit roept tal van vragen op. Viganò, zelf ervaren kerkjurist, kent niet alleen heel goed het onderscheid, maar hij suggereert ook dat er documenten zijn die zijn bewering kunnen staven. Er zijn echter niet veel Vaticaanwatchers die geloven dat Rome het bestaan

ervan, laat staan de inhoud, zal bekendmaken.

Legitieme vragen

Dat heeft, zoals de preek van paus Franciscus duidelijk suggereert, voor zwijgen gekozen. Pijnlijk is dat hij daarbij, zoals hij eerder in Chili deed, critici opnieuw categorisch als vijanden afdoet. Niets wijst erop dat de legitieme vragen die er zijn, zullen worden beantwoord of dat er lering uit getrokken zal worden.

Zo is er nog steeds onduidelijkheid over het aanpakken van falende bisschoppen. Maar ook wreekt zich dat er geen heldere canonieke procedures meer bestaan voor clerici die het celibaat schenden of lager geplaatste volwassenen seksueel misbruiken, zoals in het geval van McCarrick. Diens zaak ging pas aan het rollen na onthullingen dat hij zich ook aan minderjarigen had vergrepen.

Ondertussen willen vele bisschoppen, priesters en leken opheldering over de vraag wie wist van het wangedrag van McCarrick, wanneer en waarom er niks mee gedaan is. En nu vaststaat dat dat in Rome bekend was, hoe hij na Franciscus' aantreden zo'n prominente rol heeft kunnen krijgen. Die vraag was er al hoog en breed vóór Viganò met zijn 'bombrief' kwam. +

'Stel jongerensynode uit'

De onvrede over de schandalen loopt inmiddels zodanig op dat aartsbisschop Charles Chaput de paus gevraagd heeft de komende jongerensynode van oktober voorlopig uit te stellen. Volgens de aartsbisschop van Philadelphia ontberen de bisschoppen iedere geloofwaardigheid om over jongeren en roeping te spreken. In plaats daarvan heeft hij in navolging van een aantal collega's voorgesteld een synode te houden over de identiteit van het bisschopsambt zelf. (KN)

Tien jaar na Orissa: Christenen wachten nog op gerechtigheid

Tien jaar na het antichristelijk geweld in de Indiase staat Orissa is de pijn nog groot: veel slachtoffers wachten nog op gerechtigheid en de christenen kijken met angst vooruit naar de verkiezingen van 2019.

Marta Petrosillo, Rome

Het is een tragisch jubileum dat zowel pijn uit het verleden oproept als angst voor de toekomst. Er zijn inmiddels tien jaar voorbij sinds de golf van antichristelijk geweld in de Indiase staat Orissa, in het district Kandhamal. Op 23 augustus 2008 werd de religieuze hindoeleider Swami Laxanananda samen met vier van zijn leerlingen vermoord. Hoewel een maoïstische guerrillabeweging de verantwoordelijkheid opeiste, beschuldigde een aantal fundamentalistische hindoes de lokale christelijke gemeenschap van de moord. Daardoor werd de aanval op de christenen geopend en volgden er weken van verschrikkelijk geweld. Er werden christenen levend verbrand, waaronder vrouwen en kinderen. Onder de slachtoffers ook een priester, Bernard Digal. Hij stierf in oktober 2008 aan zijn verwondingen. Meer dan zeshonderd christelijke dorpen werden aangevallen en 5600 huizen en 295 kerken vernietigd. 56.000 mensen moesten gedwongen hun huizen verlaten en zo'n honderdtwintig mensen werden vermoord.

Het epicentrum

Het is nog altijd een open wond voor de christelijke gemeenschap. Niet alleen vanwege de geleden verliezen, maar ook omdat veel van de misdaden onbestraft bleven. "Tien jaar later wachten we nog altijd op gerechtigheid", zegt aartsbisschop John Barwa van Cuttack-Bhubaneswar, dat het epicentrum van het geweld vormde. Hij maakte het geweld van nabij mee: zijn nichtje, zuster Meena Barwa, werd verkracht. "De rechtbanken moeten zich erover uitspreken, maar het is inmiddels zo lang geleden en de slachtoffers, die vaak door de daders bedreigd worden zodat ze hun mond dichthouden, zijn inmiddels uitgeput." Zijn bisdom heeft zich voortdurend tot het uiterste ingespannen voor het gerechtelijke proces om gerechtigheid te verkrijgen voor de slachtoffers. Helaas zijn de resultaten tot nu toe op zijn zachtst gezegd teleurstellend. Van de 3232 aangiftes zijn er slechts 1541 in behandeling genomen en daarvan zijn er maar 828 onderzocht. Het aantal zaken dat voor de rechter kwam, is nog lager: 327. Veel zaken lopen nog, maar helaas wijst niets erop dat er in de toekomst iets ten positieve zal veranderen. Ook omdat, zo merkt mgr. Barwa op, de politieke partij die in Orissa destijds aan de macht was, de Biju Janata Dal van Naveen Patnaik, de staat ook op dit moment regeert.

Om hulp gesmeekt

"Wat er in Kandhamal is gebeurd, is de ernstigste aanval op de christelijke gemeenschap van de laatste driehonderd jaar en de schuldigen

zijn voor een groot deel vrijuit gegaan", zegt John Dayal. Hij is secretaris-generaal van de All Indian Christian Council en een van de prominentste christelijke activisten van India. Dayal benadrukt dat de premier van Orissa, Patnaik, de nationalistische hindoe-partij van Narendra Modi altijd heeft gesteund. Sinds die partij in India aan de macht is, is het antichristelijke geweld exponentieel toegenomen. "Je kunt je dus afvragen hoeveel er waar is van Patnaiks beloftes om de schuldigen voor de rechter te brengen." Dayal wijst nadrukkelijk op een ander fundamenteel aspect van de tragische feiten in Orissa destijds en het antichristelijke geweld van nu: "De medeplichtigheid van de politie door de wijze waarop die ingrijpt of juist niet ingrijpt en de immuniteit die zij verschaft aan de daders."

Veel slachtoffers, onder wie de nicht van mgr. Barwa, hebben verteld hoe ze tevergeefs om hulp smeekten van aanwezige agenten.

Agressieve uitingen

Nog groter dan de verbittering om het uitblijven van gerechtigheid, is echter de angst dat iets dergelijks opnieuw kan gebeuren. "Kandhamal leert ons dat we niets voor lief kunnen nemen, zelfs ons recht op geloofsvrijheid niet, ook al wordt dat door de grondwet gegarandeerd", zegt Dayal.

Ook mgr. Barwa is bezorgd, vooral met het oog op de verkiezingen die in april en mei 2019 zullen plaatsvinden. "We zijn bang. Elke partij wil de macht grijpen en ze worden allemaal steeds agressiever in hun uitingen. In dit soort gevallen zijn het altijd de religieuze minderheden die daar de prijs voor betalen." (Vert. SvdB)

*Archiefbeeld:
Een vrouw
neemt deel
aan een demon-
stratie waarin
bescherming
van de christe-
nen in Orissa
wordt geëist.*

Woord van de paus

Tijdens de algemene audiëntie van 29 augustus blikte paus Franciscus terug op zijn bezoek aan Ierland.

Met mijn aanwezigheid bij de Wereldgezinsdagen wilde ik vooral de christelijke gezinnen bevestigen in hun roeping en hun missie. De duizenden gezinnen die bijeen waren gekomen in Dublin met al hun verschillende talen, culturen en ervaringen, zijn een sprekend teken geweest van de schoonheid van Gods droom voor de hele menselijke familie. En wij weten: Gods droom is de eenheid, de harmonie en de vrede in de gezinnen en in de wereld, vrucht van de trouw, van de vergeving en van de verzoening die Hij ons in Christus heeft geschonken. Hij roept de gezinnen op om deel te zijn van deze droom en om van de wereld een plek te maken waar niemand alleen is, niemand ongewenst is en niemand uitgesloten wordt. Daarom was het thema van deze internationale ontmoeting heel gepast. Het thema was: 'Het Evangelie van het gezin, vreugde voor de wereld'.

Ware lichtpuntjes van deze dagen waren de getuigenissen van huwelijkse liefde die werden gegeven door koppels van alle leeftijden. Hun verhalen herinnerden ons eraan dat de huwelijkse liefde een speciale gave is van God; een gave om elke dag te voeden binnen de 'huiskerk' die het gezin is. De wereld heeft zoveel behoefte aan een revolutie van liefde, aan een revolutie van tederheid die ons redt uit de huidige cultuur van het tijdelijke! En deze revolutie begint in het hart van het gezin.

Het hoogtepunt van mijn bezoek was het grote feest met de gezinnen op zaterdagavond in het stadion van Dublin, gevolgd door de Mis op zondag in Phoenix Park. Tijdens de wake hebben we geluisterd naar hele emotionele getuigenissen van gezinnen die geleden hebben onder oorlogen, gezinnen die door de vergeving hernieuwd zijn, gezinnen die door de liefde gered werden uit de spiraal van afhankelijkheid en gezinnen die hebben geleerd goed om te gaan met hun smartphones en tablets en prioriteit te geven aan tijd samen. En vooral kwam de waarde van de communicatie tussen de generaties naar voren en de specifieke rol van de grootouders in het samenhouden van de familie en bij het overbrengen van de schat van het geloof. Het klinkt hard, maar het lijkt alsof opa's en oma's vandaag de dag alleen maar lastig zijn. Maar grootouders staan voor wijsheid, voor de herinneringen van een volk, de herinneringen van gezinnen! En grootouders moeten deze herinneringen overdragen aan hun kleinkinderen. Jongeren en kinderen moeten met hun grootouders praten om hun verhalen door te kunnen geven. Zet alsjeblieft je grootouders niet aan de kant. (Vert. SvdB)

Foto: AP

Broeder Isaac vertelt:
"Het kaasmaken is binnen onze gemeenschap echt een gezamenlijke activiteit."

Kaas maken is monnikenwerk

De trappistenkazen van de abdij Onze-Lieve-Vrouw van Koningshoeven zijn een prijswinnend product, met aandacht en oog voor kwaliteit door de monniken zelf gemaakt. Het ambachtelijke proces van kaas maken gedijdt in de stilte van de nacht, waar Kerk en kaas elkaar vinden in het devies *Ora et labora*, 'Bid en werk'.

Hettie van der Ven

Onopvallend, enigszins verscholen tussen de brouwerij en de enorme moestuin, ligt op het terrein van de trappisten in Berkel-Enschot de kaasmakerij. Samen met drie novicen is broeder Isaac (67, prior van het klooster), verschillende dagen per week verantwoordelijk voor het bewerkelijke proces van het kaasmaken. Een dag begint voor een monnik altijd al voor het ochtendgloren, maar wanneer je in de kaasmakerij wordt verwacht, staat de wekker nóg wat vroeger.

02.20 uur. De wekker loopt af. In halfbewuste toestand glijd ik onder de lakens vandaan om me als een soort robot richting kaasmakerij te bewegen. Ik moet om 02.30 uur de pasteur aanzetten, het apparaat waarmee we de melk kort verhitten.

In november 2014 openden de monniken hun kaasmakerij. Daaraan voorafgaand hebben ze in driekwart jaar kaas leren maken bij een boer in het Brabantse Hoogeloon. "Het kaasmaken is binnen onze gemeenschap

echt een gezamenlijke activiteit", benadrukt broeder Isaac. "Zo helpt onze oud-abt ook nog regelmatig mee. De wei (vloeistof die ontstaat bij het stremmen van de melk - red.) is hier ook een beetje wij."

02.50 uur. De pasteur 'piept' dat hij klaar is voor zijn taak. Ik spoel de buizen schoon en roep de melk op. Een witte vloedgolf stroomt via de pasteur richting wrongelbak. Ik voeg ingrediënten toe zoals bier en zuursel. Nu heb ik een uur de tijd om langzaam helder te worden. Het is stil en vredig in huis. De sereniteit omhult me.

Wekelijks maken de monniken van tweeduizend liter geitenmelk en vierduizend liter koemelk zo'n zeshonderd kilo kaas. "We voegen aan de kaas ons eigen trappistenbier toe. Dit maakt de kaas minder geschikt als boterhamkaas", zegt broeder Isaac. Op de kazen prijkt een fraai label dat laat zien dat het product door monniken is gemaakt. Wekelijks worden in de kelder alle kazen gedraaid. Ook wordt de coating-laag schoongemaakt. Een klein wit stickertje

op iedere kaas verradt de leeftijd van het exemplaar. De kazen rijpen tot drie jaar. De verkoop vindt vooral plaats in speciaalzaken, maar bijvoorbeeld ook op de weekmarkt van Den Bosch. Binnenkort is de trappistenkaas verkrijgbaar in 160 Albert Heijn-vestigingen, met daaraan voorafgaand een groot artikel in de *Allerhande*. "Qua PR hoeven we de werkelijkheid niet op te leuken. De kwaliteit en onze aandacht verkopen het product", merkt de prior op.

03.45 uur. 1600 liter van de in totaal 2000 liter is gepasteuriseerd. Ik kan de melk in de strem zetten door stremsel en calcium toe te voegen. Intussen begint de klok te luiden voor het nachtgebed.

"De passie die we in het kaasmaken leggen spoort met onze religieuze beleving van het gebed. Daarin prijzen we God om de schepping. Vanzelfsprekend willen we in ons werk dan ook zo zorgvuldig mogelijk met die schepping omgaan. Om die reden maken we bijvoorbeeld alleen biologische kazen."

04.15 uur. In het nachtgebed zit halverwege een stiltemoment van vijftien minuten. Voor mij precies genoeg om de gestremde melk te controleren en het vervolgproces in gang te zetten.

In de kaasmakerij werken structureel drie novicen mee. Broeder Isaac: "Deze jongemannen zijn opgegroeid in een maatschappij die steeds individueler wordt. Hier moeten ze onder vader abt gaan leven. Om zinvolle activiteiten voor ze te vinden, kom je als gemeenschap niet weg met ramen zemen en vloeren vegen. We moeten ze leren samenwerken, als opstap naar een leven in gemeenschap. Dit kan heel goed vanuit de intensieve handarbeid binnen een klein team in de kaasmakerij."

05.05 uur. De nachtwake is voorbij. In de kaasmakerij wacht een essentieel controlemoment. Een deel van het vocht (de wei) wordt afgevoerd en er komt warm water bij om de temperatuur van 29 naar 34 graden Celsius te brengen. Een half uur later volgt een tweede wassing op 36 graden.

"Als monniken werken we vanuit een solidariteit met alle werkenden in de maatschappij", vertelt broeder Isaac. "We vinden het belangrijk om als monastieke gemeenschap iets te doen voor onze omgeving. Dit kan dichtbij zijn, maar ook ver weg. De opbrengst van de kaasmakerij wordt besteed aan onze projecten wereldwijd. In Oeganda hebben we bijvoorbeeld een zorgcentrum voor moeders en kinderen opgezet."

06.15 uur. De klok luidt voor de lauden, de tweede gebedsdienst. Ik laat de wrongel overlopen naar de draineerbak om deze te laten persen. Om 06.26 uur zit ik bij de lauden terwijl de pers zijn werk doet.

Sint-Benedictus, volgens wiens bekende regel de trappisten leven, benadrukte al dat het belangrijk is om structuur aan te brengen in je leven en om bidden en werken in de juiste balans brengen. "Dit kan een fragiel evenwicht zijn", merkt broeder Isaac op. "Het moderne *time management* speelt ook bij ons een rol. We

'De wei is hier ook een beetje wij'

Wekelijks maken de monniken van tweeduizend liter geitenmelk en vierduizend liter koemelk zo'n zeshonderd kilo kaas.

leven in een ingewikkelde samenleving en bij het runnen van een bedrijf komt veel kijken. Ik noem bijvoorbeeld een milieueffectrapportage. Ook mijn gedachten dwalen aan het einde van de dag wel eens af naar mijn al dan niet afgewerkte agenda."

07.05 uur. Broeder Augustinus komt me helpen met afvullen. We gaan veertig kazen van vijf kilogram maken. Samen zetten we de kazen onder de pers. We missen beiden de gebedsdienst (terts) om acht uur, maar dat is de enige concessie die we doen.

"Als monniken zijn wij voortgekomen uit de Woestijnvaders. We zijn te allen tijde ontvankelijk voor God.

Tijdens het kaasmaken kun je prima psalmen reciteren. Het bidden biedt op die manier ook structuur. Diep in de nacht het stremsel controleren voelt soms bijna als een sacrale handeling. We maken onze kaas met liefde, toewijding en zorg. Ik geloof dat dit te proeven is."

09.30 uur. We zijn klaar. Wat nog rest is het schoonmaken. De kazen liggen in het vat en blijven daar tot morgen liggen. Ik kan om half twaalf tevreden naar de Mis en het middaggebed (sext).

De cursieve citaten zijn afkomstig uit een blog dat broeder Isaac schreef over zijn leven als monnik in combinatie met zijn werk in de kaasmakerij. Info: www.trappistenkaas.nl

Links: De kaas wordt met veel liefde, zorg en toewijding gemaakt.

Onder: "De kwaliteit en onze aandacht verkopen het product", zegt broeder Isaac.

Aan de kaas wordt het eigen trappistenbier van de abdij toegevoegd. "Dat maakt de kaas minder geschikt als boterhamkaas", legt broeder Isaac uit.

Het doel van parochiefusies: 'Niet kerken open houden, maar het geloof toegankelijk maken'

Pastoor Cyrus van Vught nam op 26 augustus afscheid van zijn parochie. Met KN blikt hij terug op de parochiefusie die hij begeleidde.

Ed Arons

Bulldozers, stratenmakers, mannen met meetapparatuur. Het Mariaplein voor de Nijmeegse Maria Geboortekerk krijgt een geheel nieuw aanzien. Voor pastoor Cyrus van Vught (1972) symboliseert het wat hij de afgelopen vierenhalf jaar gedaan heeft. Negen jaar was hij pastoor van de Maria Geboorteparochie, toen de bisschop hem vroeg teamleider te worden van een nieuwe parochie waarin acht bestaande parochies moesten opgaan.

Een moeilijke taak?

"Toen ik hier begon, kwam ik in een gespreid bedje terecht. Ik kende de parochie al als kapelaan en de parochianen kenden mij. In mijn nieuwe taak kende ik de meeste andere parochies nog niet goed. Een half jaar vóór de officiële fusie ben ik begonnen iedere zondag een andere kerk te bezoeken en er de Eucharistie te vieren. Dat heb ik gedaan tot anderhalf jaar na de fusie. Dat was nodig om mensen te leren kennen en zij mij."

Was het een drempel dat je priester bent van de Gemeenschap Emmanuel?

"Veel mensen waren bang voor een overname. Onze vicevoorzitter was gewaarschuwd: 'Pas op voor Emmanuel.' Vooral omdat we in de ogen van sommigen conservatief zijn. Ik heb gelukkig mijn karakter mee, ik ben niet dominant. 'U bent meegevallen', hoor ik nu soms. Als de leider van een fusie te sterk is, wordt het een mislukking. Je hebt iemand nodig die leiding geeft, maar ook

draagvlak creëert. Daarom ben ik voorzichtig te werk gegaan."

Met behoud van je eigenheid?

"Als je ergens komt waar men gewend is op een heel andere wijze de Eucharistie te vieren, dan moet je soms compromissen sluiten. Ik heb respect voor ieders eigenheid, maar ben mezelf gebleven. Die ruimte kreeg ik wel. Iemand zei me eens na een preek: 'Het was een preek die in deze kerk paste en tegelijk een echte preek van jou, met jouw eigen inbreng.' Dat heb ik altijd geprobeerd: aansluiten en aanvullen."

Wat merken de gewone parochianen van de fusie?

"Nog te weinig. Er zijn veranderingen in het pastorale team, dat we hebben uitgebreid met enkele leken. En er is een gezamenlijk bestuur. Maar voor de gewone mensen is er te weinig verandering. Dat frustrereert sommigen en ook mijzelf: te weinig te laat. Het is een proces dat fasegewijs verloopt, geen onmiddellijk eindresultaat."

Foto: Ed Arons

Cyrus van Vught leidde als pastoor de fusie van acht Nijmeegse parochies. "Niemand heeft het ideale concept. Maar ik ben hoopvol en zie op diverse plaatsen dat er iets nieuws ontstaat."

Het geheim van 'Maria Geboorte'

Na zijn wijding in 1997 kwam Cyrus van Vught in contact met de Gemeenschap Emmanuel. "Dat was voor mij de Kerk in het klein, met alle generaties samen, en met een gezamenlijke missie. Maar ook met de Eucharistie en aanbidding als pijlers." Het bracht hem in 2001 naar Nijmegen, waar de Maria Geboorteparochie aan die gemeenschap is toevertrouwd. Er komen veel jongeren en gezinnen. Het geheim? "Gebed, want het gaat erom dat de Heer zijn werk kan doen. We hebben op werkdagen na de avondmis van zeven uur tot half elf aanbidding. In de stilte ervaren velen een omvorming, dan doet God iets in je. Daarnaast zijn we gastvrij, investeren we in contacten en proberen we daarin de liefde van de Heer te laten zien."

Ben je het eigenlijk wel eens met dit soort fusies?

"Samenwerking is nodig. Maar het moet wel meer zijn dan schaalvergroting. We zullen een omslag moeten maken naar een andere manier van apostolaat. We moeten af van het idee dat iedere parochie alles aanbiedt. We zullen moeten investeren in wat kracht heeft, ook al betekent dit dat delen zullen sterven.

Het is nu al zo dat alleen de Maria Geboortekerk tiener- en jongerenwerk

heeft, de andere voormalige parochies niet. De Antonius van Paduakerk is sterk in diaconie. In de Molenstraatkerk gebeurt het citypastoraat. De zondag na mijn afscheid sloot de Betlehemkerk, omdat de weinige overgebleven parochianen te oud zijn om activiteiten aan te kunnen. Doel is niet kerken open te houden of te sluiten, maar het katholieke geloof toegankelijk te maken voor mensen, dat zij een band met Christus op kunnen bouwen. Daarin moeten we investeren."

Is de Stefanusparochie, zoals de fusieparochie heet, een prototype?

"Geen prototype, maar een experiment. Het nieuwe is zich aan het ontwikkelen, gaandeweg met vallen en opstaan. Ik denk dat Nederland een proeftuin is voor Europa, omdat bij ons de secularisering zo sterk is. Niemand heeft het ideale concept, we zijn aan het pionieren. Maar ik ben hoopvol en zie op diverse plaatsen in ons land dat er iets nieuws ontstaat."

En wat is het nieuwe waar je zelf heen gaat?

"Ik wilde graag naar een parochie met andere priesters van Emmanuel. Dat kan helaas niet in Nederland – nóg niet – maar wel in het Duitse Münster. Daarna kom ik weer terug, want ons land is een belangrijk missiegebied." +

Agenda

Jubileum

Duivendrecht, zo 9 sept

Dit jaar is het 160 jaar geleden dat de St.-Urbanusparochie van statie tot parochie is verheven. Om dit te vieren is er in de kerk (Rijksstraatweg 232) om 10.00 uur een feestelijke hoogmis, afgesloten met een sacramentsprocessie door de straten. Hoofdcelebrant is mgr. Jan Hendriks, hulpbisschop van Haarlem-Amsterdam. Na afloop zijn er ontmoeting en een hapje en drankje.

Info: (020) 461 15 60, phily@xs4all.nl

Nationale pro-life gebedsdag

Den Haag, di. 11 sept

Stirezo organiseert een nationale gebedsdag voor de rechten van ongeboren kinderen. Er zijn verschillende opstapplaatsen voor de bussen. In Den Haag wordt om 11.00 uur de rozenkrans gebeden. Om 12.00 uur volgt het aanbieden van een petitie aan de Tweede Kamer. De dag wordt na de processie van de Hofplaats naar de kerk, afgesloten met een pontificale hoogmis om 14.30 uur in de St.-Jacobus de Meerdere kerk (Parkstraat 65A).

Info/opgave: (024) 322 28 14, stirezo.nl

Lezing: het leven van illegalen

Schaijk, wo 12 sept

Huisarts prof. Maria van den Muijsbergh houdt in het parochiecentrum (Pastoor van Winkelstraat 7-9) een lezing over het leven en de gezondheidsproblemen van ongedocumenteerde-migranten. Aanvang 19.30 uur, vanaf 19.00 uur inloop met koffie en thee.

Info: heiligejohannesdedoper.nl

Aanbidding

Gentbrugge (B), za 15 sept

Cara Nova o Maria organiseert maandelijks in het gebedshuis (Kliniekstraat

48) een dag in het teken van de eucharistische aanbidding. Aanvang 09.00 uur. Er is mogelijkheid om een half uur, een uur of langer te aanbidden. Wie een maaltijd wil gebruiken, kan zich daar op voorhand voor inschrijven. Kosten: € 5,-. Met verder lauden, rozenkrans, vespers en Eucharistieviering in het WZC tegenover het gebedshuis.

Info/opgave: 0032 498 54 34 19, www.caranova.be

Kerkproeverij Besloten Tuin

Warfhuizen, zo 16 sept

De Kluisenarij Onze-Lieve-Vrouwe van

Haagse parochie investeert in ouders en kinderen

Foto: Annemieke Lubach

Foto: KN - Francesco Paloni

Michiel Thijssen en Annemieke Lubach begeleiden de gezinscatechese in Den Haag.

toch wel heel speciaal. Los van

wat ze allemaal leren, gaat het ook om die sociale relatie. Dat werkt op de een of andere manier heel goed."

Thijssen: "Ik heb een paar jaar geleden de sacramenten en de aanbidding ontdekt. Dat is soms nog wennen voor mij. Deze kinderen worden ermee grootgebracht, ze stappen er zelf in en ervaren wat het voor hen betekent."

Zo vindt bijvoorbeeld de biecht plaats in combinatie met de aanbidding, vertelt Lubach. Daarbij helpt pater Johannes Pio van de Broeders van Sint-Jan, de priester in het catecheseteam. "Wie wil, gaat vanuit de kapel naar de priester en weer terug naar Jezus. De sacramenten worden gevierd in rust, liefde en aandacht voor het kind. Het kind wordt vrijgelaten."

Kleine kerkgemeenschap

Zowel Thijssen als Lubach vindt het belangrijk om juist in gezinnen te investeren. Lubach: "Ik zie het gezin als een kleine kerkgemeenschap. In deze maatschappij is het gezin niet meer vanzelfsprekend. De kinderen zien van jongs af aan

dat sommige ouders van hun vriendjes uit elkaar zijn. Wij stellen het gezin centraal, zoals God het bedoeld heeft. Iedereen is welkom bij de catechese, waar we praten over de liefde van de vader en die van de moeder. We brengen de gezinnen bij Christus en we bidden met en voor elkaar. We willen de geloofsschat doorgeven, de sacramenten en wat de Kerk ons leert, gewoon zoals het is." Thijssen: "De waarde voor mij is dat het leven met Jezus een verschil maakt voor de mens. Als je dat op deze manier bij je kinderen kunt voeden, groei je als ouder mee, je versterkt elkaar in het gezin. Ik vind het zelf belangrijk om ook als ouder betrokken te zijn, ik ga bijvoorbeeld naar de oudergroep als ik even geen activiteit moet doen." De gezinscatechese wil ook ouders erbij betrekken, vertelt hij. Eens per maand wordt tijdens de catechese ook vorming aan ouders aangeboden en zingen kinderen en ouders mee in het Gezinskoor.

Leven in de brouwerij

De pastorie naast de Jacobuskerk is een ideale ruimte voor de verschillende leeftijdsgroepen. Een grote zaal is het toneel van de gezamenlijke activiteiten, terwijl in verschillende kamers, boven in de pastorie, de activiteiten plaatsvinden in de groepen. Vroeger woonden er kapelaans, vertelt Lubach. "Ze kwamen leeg te staan. Nu mogen wij ze gebruiken." De pastorie wordt een aantal keer per maand vriendelijk verstoord door vrolijke kindergeluiden. "Ze lopen zo de prachtige houten trappen op en weten al goed de weg", lacht Lubach. "Er is leven in de brouwerij." +

Voor het zevende jaar op rij organiseert de Haagse Jacobus de Meerdere-parochie catechese voor kinderen en ouders. Met zo'n dertig ingeschreven kinderen is het een levendig initiatief. "De kinderen vinden hier een bron van vreugde."

Francesco Paloni

Hoe help je gezinnen op weg in het geloof? In de St.-Jacobus de Meerdere-parochie in Den Haag kwam een bijzonder initiatief tot stand. De gezinscatechese biedt kinderen en hun ouders een gevarieerd aanbod. In oktober gaat het catechese-programma weer van start, waarbij de kinderen per leeftijdscategorie worden verdeeld

in groepen. Ze worden 'op maat' gevormd in het geloof, maken kennis met de sacramenten, en sluiten vriendschappen. Maar er is ook aandacht voor diaconie én voor het kind zelf: ook verjaardagen worden gevierd.

Voor het hele gezin

"Het kind staat hier centraal", vertelt Annemieke Lubach. Ze maakt deel uit van het catecheseteam. "Wij hopen dat de kinderen een levende relatie krijgen met Jezus. Wanneer dit het geval is, zie je dat ook terug in het dagelijks leven, in het gezin en op school. Ze staan anders in het leven."

Lubach vertelt dat de kinderen "een bron van vreugde vinden" in de catechese, die ze vaak elders niet vinden. Ook helpen de ontmoetingen de kinderen om naar de Kerk te blijven komen. "Het is niet alleen voorbereiding op de sacramenten en dat je ze daarna niet meer ziet. Ve-

len blijven terugkomen."

De Gezinscatechese kwam tot stand uit praktische overwegingen, vertelt ze. "Vroeger was de catechese op doorweekse middagen. Dat was onder andere voor mij lastig, gezien de files. Om het praktischer te maken, is besloten het op zondag te doen. Het is de Dag des Heren en je kunt het hele gezin ontvangen, we zien nu vaak de vaders en moeders. Het is goed aangeslagen en snel gegroeid."

Ouders betrekken

Ook Michiel Thijssen maakt deel uit van het catecheseteam. Hij werd met Pasen 2016 katholiek. Maar hij hielp al eerder mee met de gezinscatechese, waar ook zijn kinderen aan meedoen. "Wat het zo leuk maakt, is dat mijn kinderen vriendjes en vriendinnetjes hebben hier. Ze zijn blij dat er weer catechese is, zodat ze hen weer kunnen zien. Dat vind ik

de Besloten Tuin (Baron van Asbeckweg 13) doet mee aan de Kerkproeverij. Er zijn voor bezoekers, katholiek of niet, extra voorzieningen, zoals een rondleiding om 10.00 uur door de kluisenaar (pater Hugo) met uitleg over de eredienst en de zang (o.a. Gregoriaans). Om 11.00 uur de plechtige Hoogmis. Er staat een vraagbaak in de kerk om de liturgie te kunnen volgen.

Info: www.beslotentuin.nl

Biddende Moeders en Vaders

Halle (B), di 18 sep

Biddende Moeders organiseert een ont-

moetingsdag in de Sint-Martinusbasiliek (Cardijnstraat 1), waarbij ook (groot)vaders welkom zijn. Ger Schmeits van Biddende Vaders Nederland geeft een getuigenis. Om 12.00 uur picknick in twee nabijgelegen etablissementen. In de middag getuigenis van Biddende Moeders, met aansluitend gebed. Aanvang 9.30 uur, afsluiting 15.30 uur met H. Mis.

Info: bmvlaanderen@skynet.be

Katholicisme en economie

Utrecht, do 20 sept

Stichting Thomas More organiseert een

symposium in vergadercentrum In de Driehoek (Willemsplantsoen 1 C). De Italiaanse econoom en filosoof Luigino Bruni en dr. Joost van der Net houden beiden een Engelstalig referaat over katholicisme en economie. Aanvang 15.00 uur, deelname is gratis.

Info/opgave: (073) 657 90 17, www.thomasmore.nl

Woestijdagen

Helvoirt, do 20 sept

Je even afzonderen om los te komen van het drukke leven. Pastoor Juan van Eijk geeft twee inleidingen. Daarnaast

H. Mis, aanbidding en uitwisseling. Locatie: Bezinningscentrum Emmaus (Udenhoutseweg 15). Kosten: € 17,50. Aanvang 9.30 uur.

Info/opgave (s.v.p. voor 18 sept): info@emmausbezinningscentrum.nl

Landelijke Gebedsdag

Den Bosch, za 22 sept

In klooster San Damiano (Van de Does de Williboissingel 12) vanaf 10.30 uur landelijke gebedsdag plaats van de Pater Pio Gebedsgroepen in Nederland. Kosten: € 5,- p.p. (incl. koffie en thee).

Info: vanscheppingen@12move.nl

'God openbaart zich in games'

Foto: KN - Jan Peeters

Frank Bosman: "Piano spelen en games spelen worden in onze maatschappij verschillend gewaardeerd."

De naam Frank G. Bosman is bekend. Veel mensen hebben de zelfbenoemde cultuurtheoloog weleens in de media voorbij zien komen. Onlangs voegde hij aan zijn serie kleine theologieën over alledaagse onderwerpen een nieuw deel toe: *Spelen met God*, over religie en videogames. "Games zijn zwaar ondervertegenwoordigd als theologisch analysemateriaal."

Esther Raaijmakers

Excentriek; dat is wel het eerste wat in je opkomt als je Frank Bosman met zijn krulsnor en lange baard ziet. Met zijn motor komt hij de Parade in Den Bosch opgereden. Voor het interview rookt hij nog even een shagje. Zijn eerste vandaag, verzekert hij.

Zolang hij zich kan herinneren, is hij al met videogames bezig. "Ik stond op veertienjarige leeftijd elke zaterdag in de Bart Smit te kijken naar een Nintendo. Dat was het meest geweldige apparaat wat je op dat moment kon kopen. Mijn ouders hebben dat bedrag toen voorgeschoten en ik heb het met bloed, zweet en tranen afgelost. Ik heb die nog steeds en mijn zoon speelt er nu op." Naast gamen had hij nog een andere bijzondere 'hobby': naar de kerk gaan. Hij groeide op in een orthodox katholiek gezin en was misdienaar, acoliet en zelfs seminarist. Na de ontmoeting met zijn huidige echtgenote verliet hij het seminarie. Je zou kunnen zeggen dat in *Spelen met God* twee van zijn grote liefdes samenkomen: games en religie.

Dus jij was zo'n jongetje dat urenlang op zijn kamer zat te gamen?

"Je bedoelt of ik een nerd was? Dat is wel een vooroordeel, hè. Als kind was

ik een beetje dikkig, had een brilletje en net niet de goede kleren aan. Achteraf gezien maakte ik het mijn klasgenootjes wel gemakkelijk om mij apart te zetten. Ik besteedde veel tijd aan mijn Nintendo-spelcomputer. Als puber heb je de neiging om heel monomaan te zijn. Dat moet een beetje bijgestuurd worden. Op een gegeven moment mocht ik alleen in het weekend gamen, dat had mijn moeder voor elkaar gekregen. Ik vond dat natuurlijk ontzettend stom."

Je hebt zelf twee kinderen in de puberleeftijd. Hoe pak je dat bij hen aan?

"Mijn dochter is niet zo'n fervente gamer, maar mijn zoon wel. Met hem heb ik ooit afgesproken: je speelt alleen spellen die ik gespeeld heb. Dan weet ik tenminste wat hij speelt. Tot op de dag van vandaag monitoren we hoe het met zijn huiswerk, sport en sociale leven gaat. Dan speelt hij alsnog een aantal uren in de weekenden, en zeker in de vakanties gamet hij veel. Daar moet je als ouders een soort midden in zien te vinden."

Waarom vind je het belangrijk om het christelijk geloof in games op te sporen?

"Ik wil laten zien dat de zichzelf openbarende God uit de Bijbel zich blijft openbaren in het leven van mensen. En dat die openbaring niet tweeduizend jaar geleden is opgehouden. Hij openbaart zich in de liefde, in pogingen om samen te werken aan een betere samenleving en blijft zich voortdurend openbaren in culturele objecten als games, films en muziek. Daar komt bij dat theologen al het nodige met muziek en films doen, maar dat games zwaar ondervertegenwoordigd zijn als theologisch analysemateriaal."

Kun je een goed voorbeeld geven van een christelijk thema in een game?

"Je hebt *Metro: Last Light*, een game die zich afspeelt in een post-apocalyptische en goddeloze samenleving. De overlevenden van de nucleaire ramp hebben zich verschanst in een metrostelsel onder de stad, want daar ben je nog beschermd tegen straling. Die mensen hebben allemaal ruzie met elkaar."

'Als ouder moet je een midden vinden in het gamegedrag van je kinderen'

In het spel kom je op een gegeven moment je ergste vijand tegen. Je kunt ervoor kiezen om hem te doden of te redden. Als hij blijft leven, dan zie je de mandylion oplichten, het oericoon van het oosters christendom. Op het moment dat je je ergste vijand vergeeft, word je als het ware geconfronteerd met Christus en stel je God tegenwoordig in de goddeloze wereld van de game."

Maar de spelers van deze game zijn daar toch helemaal niet mee bezig?

"Of je als gamer die religieuze aanwijzingen nu wel of niet ziet, is niet van belang voor de genade die eruit voortkomt. Als je niet in God gelooft, betekent dat niet dat de genade aan je voorbij gaat. Gods genade heeft de instemming van de mens niet per se nodig. Ook voor gamers die deze religieuze aanwijzingen missen, werkt de knipoog van de *Deus Incognito*, de verborgen God."

In je boek ben je erg positief over gamen, maar onlangs erkende de Wereldgezondheidsorganisatie gameverslaving officieel. Bekijk je het onderwerp niet door een veel te roze bril?

"Ik ontken ook niet dat gameverslaving bestaat. Je kunt verslaafd raken aan alles waarbij prethormonen in je lijf worden aangemaakt: sport, seks, geld, drugs, tabak, applaus en bijvoorbeeld games. Je kunt ook verslaafd raken aan alcohol. Gaan we dan alcohol verbieden? Ik wil alleen maar zeggen dat je aan een heleboel dingen verslaafd kunt raken die we toch blijven doen.

Er doet zich iets vreemds voor. Mijn dochter wil heel graag naar het conservatorium en moet heel veel oefenen. Iedereen vindt het normaal als zij uren achter de piano zit, want dat is cultuur. Ik denk dat mijn zoon e-sporter wil worden, iemand die zijn geld verdient met games spelen. Als hij uren per dag achter de computer zit om te trainen voor zijn toekomst zeggen wij: 'Daar moet je wel mee uitkijken.' Daar zit iets kroms in. Piano spelen en games spelen worden in onze maatschappij verschillend gewaardeerd."

Is er bij gamen geen sprake van het ontoluchten van de realiteit?

"Tweehonderd jaar geleden zei men: 'Vrouwen moeten niet zoveel van die boeken lezen, want dan raken ze afgeleid van hun huishoudelijke taken en zijn ze niet meer in het hier en nu.' Als je een boek leest, kun je daar ook volledig door opgeslokt raken. Kennelijk mag je wel meegezogen worden in het verhaal, maar als je op je mobiel zit, ben je in een keer asociaal."

Dus de negatieve kant wordt te veel belicht?

"Er zijn genoeg mensen die proberen te bewijzen dat games de jeugd verpesten, dat ze gewelddadig en verslavend zijn. Dan is het in ieder geval van belang voor academici om in de maatschappelijke discussie de andere kant te belichten. Laten we ook bedenken dat toen de film of de boekdrukkunst geïntroduceerd werd, hetzelfde gebeurde. Het is van alle tijden dat nieuwe technologische ontwikkelingen omarmd worden door een bepaalde groep en door een heel grote groep kritisch bekeken worden. En langzaam lost dat op." +

Frank G. Bosman, *Spelen met God*. Kleine theologie van videogames. Uitg. Berne Media, 303 pp., pb., € 24,90, ISBN 978 90 8972 248 5

Geloven maakt anders

ONZE KERK: MEER DAN MISBRUIK. Langzamerhand worden de mensen 'misbruikmoe' las ik kort geleden. Naar ik hoop is dat niet omdat het went, wel omdat het te vaak voorkomt – zelfs al is dit alles sterk uitvergroet en verspreid over vele decennia. Voor veel katholieken is de vraag: hoe wil ik mij zelf situeren na het misbruik? Pennsylvania en de Verenigde Staten liggen ver weg, maar mede door de paus, die zelf steeds meer geïmpliceerd lijkt te raken, zijn we éénzelfde Kerk. Bij velen leidt dat tot gêne, ja zelfs schaamte. In een voorstellingsronde erkennen 'ik ben katholiek' schijnt voor sommige mensen vandaag moeilijk te zijn. Wanneer je als priester in clergyman over een druk plein loopt, staren sommigen je aan als een kinderverkrachter. Te vaak is er thans sprake van een ijzige stilte. Terrecht schreef columnist James Kennedy: "Dit is niet het hele verhaal van de Kerk" (*Trouw*, 1 september).

Enkele aanzetten voor een *spiritueel* programma.

1. Natuurlijk dient het misbruik onvoorwaardelijk en consequent *afgekeurd* te worden, zoals paus Franciscus gedaan heeft. Dat betekent onder meer genoegdoening aan slachtoffers indien zij nog leven, boete en gebed, alsmede verscherping van gedragsprocedures. We zijn een heilige Kerk van zondige mensen.

2. Het is goed om verder te kijken, ook wat de Kerk betreft, en de schijnwerpers, naar binnen en naar buiten, te richten op andere facetten van het kerkelijke leven vandaag. Bij christelijk geloof gaat het allereerst om persoonlijke betrokkenheid op God en Jezus Christus. Talloze individuen ontlenen daaraan hun levenszin en hun kracht, zodat aantoonbaar blijkt: in de regel is er bij gelovigen sprake van meer *geluk* en minder depressiviteit. Bovendien is bij christenen hun maatschappelijke

lijke *inzet*, zoals voor vrijwilligerswerk, bovengemiddeld groot. Hetzelfde dagblad had er daags tevoren op gewezen dat China de christenen, die de staatskerk afwijzen, steeds strenger vervolgt, omdat dezen door hun grotere *innerlijke vrijheid* te zeer ongrijpbaar blijken te zijn voor het systeem.

3. De Kerk is bij uitstek de 'gemeenschap der heiligen' (CKK 946), over alle grenzen van plaats en tijd heen. Gevarieerde en concrete personen maken ons dit duidelijk, dikwijls na lange strijd en dankzij stugge volharding. Denk aan Edith Stein, die met haar joodse en atheïstische achtergrond na een lange zoektocht schrijft aan een vriend: "De Kerk is mijn thuis" (13 december 1925). Of aan de zalige Frédéric Ozanam (1813-1853), die een impuls geeft aan de huwelijks spiritualiteit maar ook het sociale gezicht van de Kerk in zijn dagen aanzienlijk vernieuwt. Daarom aandacht voor deze 'lichtdragers van de geschiedenis' (DC 40). Houdt contact met contemplatieve religieuzen.

4. Het 'andere gezicht van de Kerk' vraagt erom bewust te worden getoond, bescheiden en overtuigend, op het *publieke forum*. Door een persoonlijk maar ook moedig getuigenis in kleine kring: familie, werk, groep, school, want 'eerlijk duurt het langst'. Maar ook in de media: tv, krant, radio en anderszins. Niet vanuit een clubgeest, wel vanuit een open gemeenschap.

Mgr. Joris Schröder

Bijvoorbeeld Don Francesco

"Ik geloof niet in bevrijders die jou tegelijkertijd beroven." De Italiaanse don Francesco Bonifacio besefte maar al te goed dat ze hem in de gaten hielden, maar hij wilde niet zwijgen. Zijn kerkdeuren stonden altijd wagenwijd open. De mannen die buiten stonden te luisteren, zouden hem er in ieder geval niet van kunnen beschuldigen opstand te prediken.

De Tweede Wereldoorlog was voorbij. Italië had de zeggenschap over het schiereiland Istrië verloren, de Duitsers waren door de partizanen van maarschalk Tito verdreven. Talloze Italianen waren op de vlucht geslagen, maar don Francesco wilde zijn parochie niet in de steek laten. Crassizza bestond uit niet meer dan enkele boeregehuchten ver weg van de bewoonde wereld. Alle dagen ging de pastoor op pad om zieken en ouderen te bezoeken. Daar, op de eenzame en afgelegen boerderijen, gaf hij meteen ook catechese aan de kinderen.

Zelf bezat hij zo goed als niets. De pastorie had geen stromend water of elektriciteit, het voedsel bestond uit niet veel meer dan aardappelen en eieren. En daarvan gaf hij weer aan anderen die het harder nodig hadden. De mensen hielden van hem. Nee, met politiek hield de parochiepriester zich niet bezig, hij had belangrijkere dingen aan zijn hoofd. Ondanks dat de autoriteiten de grote christelijke feestdagen hadden vervangen door profane en sportevenementen organiseerden op zondagmorgen, bleven vele jongeren toch naar zijn 'verfoeide' kerk gaan.

Door zijn 'schuld' stonden zij niet open voor de ideologie van de bevrijder.

Een partizaan waarschuwt hem dat een aantal gelovigen voor het regime heeft gekozen en hij niet iedereen kan vertrouwen. Zijn naam prijkt bovenaan een dodenlijst.

Op 11 september 1946 gaat Francesco bij een buurtpriester biechten. Bij het afscheid ziet deze hoe twee mannen zijn bezoeker volgen. Op weg naar huis wordt de priester door de mannen aangesproken. Parochianen zien hoe zij hem na een woordenwisseling mee het bos invoeren. Nooit meer wordt iets van don Francesco ge-

zien of gehoord.

Een van de belagers zou vele jaren later vertellen hoe ze hem in een auto hadden gestopt, geslagen, ontkleed, met een kei in het gezicht hadden geslagen en vervolgens met een mes om het leven hadden gebracht.

Francesco's broer Giovanni bezoekt de volgende dag de politie. Hij wordt gearresteerd en drie dagen opgesloten op beschuldiging van het verspreiden van leugens en valse propaganda. Weer vrijgelaten vlucht Giovanni met zijn moeder naar het veiliger Triëst.

Paus Benedictus XVI verklaarde don Francesco Bonifacio in 2008 zalig.

Michaël As

Waar maak je je druk over?

Als ik dit schrijf, is het vier uur 's ochtends, wat in de zomer zelfs voor mij aan de vroege kant is. Ik heb dan ook zo'n nacht achter de rug die je liever vergeet. Draaien en piekeren, een hoop muggen, te warm en de maag van streek. Op een gegeven moment kan je dan maar beter koffie gaan zetten.

Een slecht moment om een column te gaan schrijven? De woestijnvaders zouden waarschijnlijk zeggen van wel. Zelfs de psalmen zeggen het: "Spreekt met uzelf op uw leger, weet dat zwijgen u past." Een andere vertaling maakt ervan: "Bezin u in de nacht en zwijg." "Sla je slaapkamerdeur dicht voor de neus van je nachtspooksels", zou je er ook van kunnen maken.

Inderdaad vraag je je even later meestal af – loderig en flodderig in je kamerjas aan de keukentafel – waar je je in godsnaam druk over hebt gemaakt. Soms over dingen die je aangaan en waar je ook wat aan kunt doen – maar niet vanuit je bed en niet in de uren dat je hoort te slapen (*Ik moet die speklappen die nog in de koelkast liggen opeten voor ze over de datum zijn*). Vaker nog over dingen die je wel aangaan, maar waar je niks aan kunt doen – bijvoorbeeld misbruikschandalen en pausen die je niet begrijpt. Dan is er nog de categorie dingen waar je niet alleen niks aan kunt doen, maar die je ook nog eens niet aangaan (*Had tante X iets gesnoeven toen ze het hoedje kocht dat ze zondag ophad?*). Ook wil het wel eens gebeuren dat je iets op je kerfstok hebt dat je zwaar op de maag ligt. De woestijnvader Evagrius schreef daar iets interessants over: "Omdat de Heilige Geest medelijden heeft met onze zwakheid, bevangt Hij ons ook als wij zondig zijn. En als Hij de menselijke geest vindt terwijl die tot Hem bidt, louter vol liefde tot de waarheid, komt Hij over Hem en vernietigt Hij de hele hem belegerende menigte van gedachten of voorstellingen en drijft hem tot een heftig liefdesverlangen naar het geestelijk gebed." Aan nachtgedachten zit geen aan- of uitknop, dat maakt ze juist zo berucht. Toch leert de ervaring dat "liefde tot de waarheid" wel eens wil helpen. Je doet als het ware een stapje terug en accepteert je werkelijkheid zoals die is, dus ook je zonden en blunders, klike's, ranzige kardinalen, tandartsafspraken en zelfs de paus, en je schort je oordeel erover op. Dan knoop je even in je oren dat ook je stinkende nest – dat slape-loze slagveld – zich hier en nu in de volle aanwezigheid Gods bevindt. Vervolgens duw je het met alles erop en eraan – bezweet beddengoed en demonen inbegrepen – in Gods armen. Dat vindt Hij goed. Misschien brengt Hij je tot een "heftig liefdesverlangen naar het geestelijk gebed". Misschien gaat je kwellings ook gewoon verder, omdat de Heer dat nodig vindt (scheelt weer een paar jaar vagevuur). Misschien val je zelfs wel in slaap!

Pater Hugo

Zie www.beslotentuin.nl

Familiegeschiedenis

“Niets is ooit eenvoudig, vooral niet in de oorlog en in de liefde.” Het is een zinnetje bijna aan het eind van het boek, maar het had het motto kunnen zijn van *Alles begint met Anna*. In deze bijzondere roman beschrijft de Zuid-Afrikaanse Annemari Coetser de geschiedenis van haar eigen ouders en grootouders.

Het grootste gedeelte van dit boek is gewijd aan Poppie (Coetsers moeder) die opgegroeid is in een weeshuis en alleen vage herinneringen heeft aan haar overleden ouders. Stukje bij beetje leren we ook het verhaal kennen van Poppie's ouders, Anna en Jan Nienaber, die in hun leven het nodige voor de kiezen kregen. Zo komt het verhaal van twee generaties Zuid-Afrikanen tot leven.

Aan Coetsers schrijfstijl is het in het begin wat wennen, net als aan het steeds verspringen in

de tijd en tussen hoofdpersonen. Maar als je na een aantal hoofdstukken in je hoofd hebt zitten wie wie is en hoe de familierelaties in elkaar steken, word je volledig meegetrokken in deze boeiende familiegeschiedenis.

Tegelijkertijd schiept Coetser een beeld van het Zuid-Afrika tijdens de twee Boerenoorlogen tot en met de Tweede Wereldoorlog. Een leuke toevoeging zijn de foto's aan het einde van het boek, waardoor de familieleden een gezicht krijgen. (Susanne van den Berk)

Annemari Coetser, *Alles begint met Anna*. Uitg. Mozaïek, 400 pp., pb., €21,99, ISBN 978 902 395 441 5

Annemari Coetser, *Alles begint met Anna*. Uitg. Mozaïek, 400 pp., pb., €21,99, ISBN 978 902 395 441 5

Heilig worden

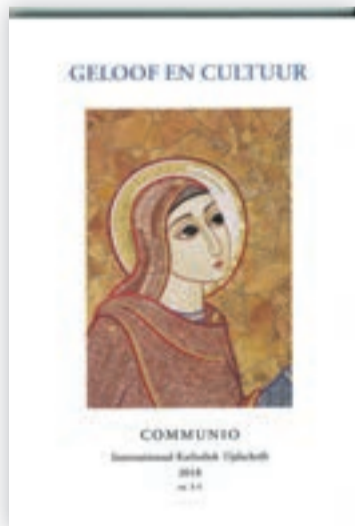
Heilig zijn in de wereld van vandaag, hoe doe je dat? Paus Franciscus wijdde er zijn jongste apostolische exhortatie aan, *Gaudete et Exsultate*. Het document verscheen in het voorjaar en is nu ook in Nederlandse vertaling verkrijgbaar.

Dit is geen abstract stuk over de roeping tot heiligheid, maar “een nederige poging” van paus Franciscus om gelovigen heel direct aan te spreken en uit te leggen hoe zij in het gewone leven van alledag heilig kunnen zijn. Wellicht voelen jonge ouders zich vaak allesbehalve heilig, maar toch noemt de paus onder meer ouders die hun kinderen liefdevol opvoeden een voorbeeld van moderne heiligheid.

De exhortatie behandelt veel andere thema's, zoals het belang van humor als kenmerk van een heilige, de oproep aan de Kerk om erop uit te trekken naar de “periferieën”, en de noodzaak om het geloof niet alleen te beleven, maar in een gemeenschap. Franciscus spreekt open over de strijd, waakzaamheid en onderscheiding waar-

mee we te maken krijgen: “Het christelijk leven is een permanente strijd. Het vereist kracht en moed om stand te houden tegen de bekeringen van de duivel en om het Evangelie te verkondigen. Deze strijd is heel mooi. Het stelt ons in staat om feest te vieren wanneer de Heer overwint in ons leven.” *Gaudete et Exsultate* is heel persoonlijk en direct en de boodschap glashelder: ieder mens is geroepen om heilig te zijn. (KN) Paus Franciscus, *Gaudete et Exsultate*. Uitg. Adveniat, 214 pp., pb., €15,-, ISBN 978 949 20 93 84 4

Theologie in de praktijk gebracht

Deze dubbeleditie van theologisch tijdschrift *Communitio* voegt onder het thema *Geloof en cultuur* een waaier aan onderwerpen samen die zowel fundamenteel als praktisch benaderd worden. Denk hierbij aan een gedegen beschouwing van kardinaal Eijk over het fenomeen ‘voltooid leven’, maar ook een interview met diaken en schooldirecteur Titus Frankemölle over de identiteit van het onderwijs, en artikelen

over kunst, de plaats van de leek in de Kerk, evangelisatie en de katholieke Europascouts. De inhoudsopgave herinnert er zo aan dat het geloof met alle facetten van het leven verbonden is en daar ook gestalte dient te krijgen.

Ongetwijfeld zullen niet alle onderwerpen iedere lezer even veel aanspreken. Ook verschillen de bijdragen nogal in toegankelijkheid, die hier en daar – ook bij de theoretische beschouwingen – zeker groter had kunnen (en moeten) zijn. Wie bereid is er even voor te gaan zitten, vindt hier echter zeker iets van zijn gading. (Peter Doorakkers)

Versillende auteurs, *Communitio* 3-4/2018, Uitg. Stichting Communitio. De dubbeleditie kost € 12,- (excl. verzendkosten) en kan besteld worden via www.communitio.nl of per post: Bernhard Pothaststraat 37, 6464 HD Kerkrade.

Romantischer

Van de negen symfonieën van Franz Schubert worden eigenlijk alleen de achtste en de negende regelmatig gespeeld. De achtste is beroemd omdat die een prachtig – helaas onafgemaakt – stuk is. Door de trombones is het tevens de meest romantische symfonie van Schubert. De negende spreekt tot de verbeelding omdat Schu-

bert niet lang na de voltooiing ervan stierf. De eerste zeven symfonieën van Schubert staan zodoende in de schaduw van de laatste twee. Hier zag het Residentie Orkest een niche. Het orkest brengt alle symfonieën van Schubert op de markt. Is dat ook de moeite waard? Zeker! Hier valt veel fraaie muziek te ontdekken.

Schubert als symfonicus staat als een opvolger van Mozart te boek. Als ik de tweede symfonie beluister, merk ik hier echter weinig van. Sterker nog: de symfonie laat een volkomen eigen geluid horen. De hoekdelen vind ik het sterkst. Het langzame tweede deel is de zwakke broeder van het gezelschap. Het moet op een winderige maandagmorgen gecomponeerd zijn. Ook de vierde symfonie is boeiend. Als ik dan Mozart in deze muziek moet horen, dan is het de Mozart van de Jupiter-symfonie. Het stuk in z'n geheel maakt echter een romantischere indruk. Het Residentie Orkest speelt licht en overtuigend. (Arnoud Heerings)

Schubert, *Symphony no 2 and 4*. Residentie Orkest o.l.v. Jan Willem de Vriend. CHALLENGE CLASSICS 0608917273922

Smeken om hemelse bijstand

Het Duitse volk was in de zeventiende eeuw een verscheurde natie – politiek verdeeld en onderling verward in een hopeloze religieuze strijd. Oorlog en ziekte teisterden het land. De kerken zaten vol bange mensen. Ik kan mij indenken dat de mensen uitkeken naar een verlossend woord van hun herders en dat zij met grote aandacht luisterden naar de muziek die gespeeld werd in hun religieuze diensten.

Op *Mysterien Kantaten* staat kerkmuziek van voornamelijk lutherse componisten, zoals Dietrich Buxtehude, Christoph Bernhard en Nikolaus Bruhns. Van de laatste wordt een prachtige zetting uitgevoerd van psalm 130, een boetepsalm. Na een korte introductie van twee ranke violen zet de bas in (hier de fabuleuze stem van bariton Etienne Bazola). Hij schreeuwt het uit: *de profundis clamavi ad te, Domine*, ‘Uit de diepte heb ik naar u

geschreeuwd, Heer!’.

De gelovigen hangen aan zijn lippen en er gaat van alles door hen heen. Hoe vaak hebben wij niet geschreeuwd en leek het alsof niemand ons hoorde? Schreeuwden wij niet toen soldaten onze boerderijen in brand staken? Toch kwam er geen hulp. Schreeuwden wij ook niet toen onze dorpen ten onder gingen aan de pest? Toch kwam er uit de hemel geen hulp.

De muziek geeft stem aan lutherse gelovigen die God om bijstand smeekten. Bruhns schrijft geen opera, maar intense kerkmuziek die extra kracht lijkt te geven aan het biddende karakter van deze boetepsalm. (AH) *Mysterien Kantaten*. Ensemble Les Surprises. AMBRONAY AMY 051

Perfectie

De Amerikaanse violiste Caroline Goulding speelt twee vioolconcerten. Zij begint met het *Viololconcert op. 35* van Korngold. Dit wordt afgezet tegen Mozarts *Viololconcert no. 5*. Er bestaat geen groter contrast. Korngolds caleidoscopische vioolconcert is uitbundige feestmuziek. Hij componeert in een broeierig laatromantisch idioom en laat geen enkele muzikale mogelijkheid onbenut. Wie dit speelt, moet alle zeilen bijzetten om Korngolds fantasieën bij te houden.

Het concert van Mozart daarentegen is een en al uitgebalanceerde perfectie. Waar Korngold ook met de helft van de noten afgekund had, is bij Mozart elke noot raak: schrap er een en de creatie loopt averij op. Persoonlijk houd ik het meest van Mozarts (schijnbare) eenvoud. De aanstekelijke manier waarop Korngold uit de ban springt, heeft echter ook zijn charmes. Zeker als zijn muziek gespeeld wordt door een van de meest toonaangevende violistes van de wereld. Goulding bespeelt een viool van de Italiaanse bouwer Giovanni Battista Rogeri uit 1675, wiens instrumenten een zeer goede reputatie hebben. Zij bespeelt een prachtig exemplaar met een diepe sonore toon. (AH)

Korngold, *Violin Concerto in D major, op.35*, Mozart, *Violin Concerto no.5 in A major K219 'Turkish'*. Berner Symphonieorchester o.l.v. Kevin John Edusei, Caroline Goulding (violin), CLAVES 50-1808

Boek Autonomie en gemeenschap

Autonomie en gemeenschap, kreeg het nieuwe boek van de christelijk-gereformeerde predikant Bert Loonstra als titel, hoewel de ondertitel de lading beter dekt: *Een debat over levensbeschouwing en psychotherapie*. Het is een bewerking van zijn proefschrift, met de bedoeling een breder publiek aan te spreken. Echter, het vaktechnisch jargon en de vooronderstelde kennis reserveren deze studie toch vooral voor een academisch publiek, ondanks het onderwerp dat wel bredere interesse wegdraagt.

In feite is het boek zowat een *review* van twee vaktijdschriften (*Journal of Psychology and Theology* en *Journal of Psychology en Christianity*) over het debat rond de integratie van psychologie en geloof, dat voornamelijk door reformatorische en evangelische christenen wordt aangedreven. Loonstra slaagt er zeker in dit debat geordend weer te geven. Een overzicht van zo'n complexe discussie wordt echter al gauw heel condens.

De auteur start wel met drie casussen rond de vraag: hoe kan het geloof in een psychotherapeutische context tot zijn recht komen? Het gros van het boek is echter een zuiver filosofische analyse van dit

(spannings)veld. Vanuit zijn ratio wil Loonstra de rationele benadering van de problematiek fijn stemmen. Bijbel, traditie of leergezag moet de katholieke lezer daar niet in verwachten. De auteur is gesteld op het dogma van de vrijheid die de Reformatie beoogde en worstelt in die traditie mee met de verhouding tussen Bijbel en interpretatie. De gevolgen van de willekeur waartoe dit kan leiden deed hem in 2005 een eerder boek uit de handel

nemen, waarin hij homoseksuele relaties bijbels trachtte goed te keuren.

Vanuit eenzelfde autonomie onder een filosofische mantel wil de auteur nu een stap vooruit zetten om psychotherapie en geloof te integreren. Het resultaat is een model waarin deze concepten een brug moeten vormen: individualiteit, autonomie, relatie, participatie, doelgerichtheid, engagement, gevoel van eindigheid, perceptie van kansen en eeuwigheidsbesef.

Uiteindelijk past Loonstra zijn model toe op de drie casussen. De psycholoog behoudt zijn theorieën, maar zou nu door deze conceptuele bemiddeling de brug kunnen maken naar de geloofswereld van de cliënt. Of dit in de praktijk veel oplevert, is de vraag. Qua praktijkervaring vermeldt het CV van Loonstra (1956), die zijn studies psychologie in 2005 afrondde, trouwens slechts zes maanden in de GGZ. Het debat blijft hiermee levend. (Pieter Derdeyn)

Bert Loonstra, Autonomie en gemeenschap – Een debat over levensbeschouwing en psychotherapie. Uitg. Buijten & Schipperheijn Motief, 276 pp., pb., € 24,90, ISBN 978 90 5881 991 8

Film Botticelli: Inferno

Na de release van de documentaire over de grote kunstenaar Raphael in augustus (zie KN 33), gaat komende donderdag *Botticelli: Inferno* in première in verschillende Nederlandse filmhuizen. Anders dan Raphael vertelt de documentaire niet het

verhaal van Sandro Filipepi (1445-1510) en diens omvangrijke oeuvre, maar concentreert die zich op zijn geïllustreerde *Divina Comedia* van Dante Alighieri (1265-1321).

De naam Botticelli zou verwijzen naar een bijnaam van zijn broer vanwege diens omvang ("tonnetje") en de gelijkenis. Maar of dat een naam is om je als serieus kunstenaar mee te vestigen, lijkt wat sterk. Er zijn ook andere, meer plausibele verklaringen. Dat er geen zekerheid over bestaat, heeft er wellicht mee te maken dat hij lange tijd in vergetelheid was geraakt en pas in de negentiende eeuw wordt herontdekt, als de twaalfde hertog van Hamilton (1863-1895) uit geldgebrek zijn geïllustreerde *Divina Comedia* aan het Berlijns Prentenkabinet verkoopt. Het was een opdracht die Botticelli, een bewonderaar van Dante,

had gekregen van de Medici's. Hij werkte er minstens vijf jaar aan en het werk is nooit voltooid. De enige volledig voltooide en ingekleurde tekening is het eerste vel, een plattegrond van de hel, die in de Vaticaanse bibliotheek is terechtgekomen. Je zou het een soort contactafdruk kunnen noemen, een totaal van de oorspronkelijk 102 getekende scènes.

En daar raakt de documentaire een beetje de weg kwijt. Want in plaats van de kijker mee te nemen op die tocht door het inferno gaat het alle kanten uit en krijgen we van die hel eigenlijk maar bar weinig te zien. Wel aardig dat willekeurige voorbijgangers op straat worden geïnterviewd over hun visie op de hel – volgens sommigen de onvermijdelijke bestemming van politici – maar wat kun je daarmee? En hoe het werk bij de hertogen van Hamilton terecht-

kwam en moest worden verpatst is een aardig weetje, maar draagt weinig bij aan de kennis over Botticelli of zelfs diens *Inferno*.

Er zijn spannendere dingen over zijn leven te vertellen. Wat valt er te zeggen over Botticelli's vroege bewondering voor Dante en zijn latere navolging van de vervolgde boeteprediker Girolamo Savonarola (1452-1498)? Er is veel tijd en geld gestoken in deze documentaire, maar een boeiende vertelling is het niet geworden. Wie even 'Botticelli' googelt, begrijpt hoezeer dit een gemiste kans is. (Jan Peeters)

Botticelli: Inferno: een reis naar de onderwereld door de negen niveaus van de hel. Duitsland (2016), regie: Ralph Loop, TV Plus Productions Germany.

Media

De kruisvaarder en de sultan

Zijn historische zoektocht brengt Kefah Allush bij een klein kerkje in het Friesland van achthonderd jaar geleden. Daar zweren duizenden Friezen met de hand op de Bijbel de heilige stad Jeruzalem te bevrijden van de moslims. Drieduizend kilometer verderop legt een Arabische sultan zijn hand op de Koran. Hij zal zijn rijk met hand en tand tegen de christenen verdedigen. Vrijdag 7 september om 21.05 uur bij de EO op NPO 2

De Verwondering: Rik Felderhof

Rik Felderhof stortte zich na zijn tv-carrière op het schrijverschap. Onder pseudoniem schreef hij de trilogie *De Vliegenvanger*. Maar ook reisboeken over Frankrijk en Italië en een kinderbijbel vlogen uit zijn pen. Annemiek Schrijver praat met de NCRV-programmamaker over ouder worden, zijn joodse roots, zijn Godsvertrouwen en wat hij ziet als zijn taak in de wereld. Zondag 9 september om 08.25 uur bij de NCRV op NPO 2

Kruispunt: Samen single

Nederland bestaat binnenkort voor de helft uit singles, voorspelde CBS-directeur Jan Latten deze zomer. In *Kruispunt* legt hij uit dat dit gevolgen heeft voor de organisatie en structuur van onze samenleving, voor de huisvesting en economie, voor de cohesie en gezamenheidszin. Want ondanks alle individualistische tendensen van de laatste decennia blijkt verbinding met anderen toch een voorwaarde voor geluk. Zondag 9 september om 23.10 uur op NPO 2.

Liturgie

Vrijdag 7 september

Lezing: 1 Kor. 4,1 - 5
Evangelie: Lc. 5,33 - 39 (Groen)
Eerste vrijdag, toegewijd aan het Heilig Hart van Jezus (Wit)

Zaterdag 8 september

Maria Geboorte
Lezing: Mich. 5,1 - 4
of: Rom. 8,28 - 30
Evangelie: Mt. 1,1 - 16 + 18 - 23 (Wit)

Zondag 9 september

Drieëntwintigste zondag door het jaar
Getijdengebed week III
Eerste lezing: Jes. 35,4 - 7
Tweede lezing: Jak. 2,1 - 5
Evangelie: Mc. 7,31 - 37 (Groen)

Maandag 10 september

Lezing: 1 Kor. 5,1 - 8
Evangelie: Lc. 6,6 - 11 (Groen)

Dinsdag 11 september

Lezing: 1 Kor. 6,1 - 11
Evangelie: Lc. 6,12 - 19 (Groen)

Woensdag 12 september

Lezing: 1 Kor. 7,25 - 31
Evangelie: Lc. 6,20 - 26 (Groen)
Heilige Naam van Maria (Wit)

Donderdag 13 september

H. Johannes Chrysostomus, bisschop en kerkleer
Lezing: 1 Kor. 8,1 - 7 + 10 - 13
Evangelie: Lc. 6,27 - 38 (Wit)

Vrijdag 14 september

Kruisverheffing
Lezing: Num. 21,4 - 9
of: Fil. 2,6 - 11
Evangelie: Joh. 3,13 - 17 (Rood)

Albert van der Woerd

Bijtincident

Aan het eind van een drukke werkdag kijk ik graag even via Uitzending Gemist naar het Nederlandse *Acht Uur Journaal*. De problemen van de wereld worden daar altijd overzichtelijk gepresenteerd. Dat is een heel verschil met de Amerikaanse media. Zappend van CNN naar FOX en terug, krijg je binnen de kortste keren het gevoel dat de wereld op het punt staat om uit elkaar te vallen. Maar als je een kwartiertje naar Astrid Kersseboom luistert, weet je zeker dat alles goed komt. Ze is als een aardige voorleesmoeder die een uitgeklokte kapelaan nog even een verhaaltje vertelt voor het slapen gaan.

Toch waren een paar weken geleden die geruststellende woorden van de NOS van dien aard, dat ik me nu niet meer zo gemakkelijk kan overgeven aan het ontspannen 'praatje met een plaatje' van het journaal. Het ging over de terugkeer van de grijze wolf in Nederland als gevolg van de klimaatveranderingen. Dat mogen we niet meer griezelig vinden, want de angstaanjagende reputatie die de wolf geniet, zou ons zijn aangepreerd door sprookjes en verhalen van vroeger. De berichtgeving op het journaal lijkt wel te zijn ingegeven door het idee dat het ouderwets is om onderscheid te maken tus-

sen schadelijk en niet-schadelijk. Is het niet de mens die dat bepaalt door de inrichting van het land in woongebieden, landbouw en veeteelt? De wolf is daar in de negentiende eeuw uit verdreven omdat hij meer schade veroorzaakte dan hij nut had voor het ecosysteem.

De historie van dit soort ontmoetingen is goed gedocumenteerd. Zo blijkt dat in Frankrijk tussen 1580 en 1830 meer dan drieduizend mensen zijn gedood door wil-

Een kwartiertje luisteren en je weet zeker dat alles goed komt

de wolven. Dat is ongeveer gelijk aan het totaal aantal slachtoffers van de Spaanse Inquisitie. Geen wonder dat de wolf daar een bedenkelijke reputatie aan over hield. Een bioloog wist voor de microfoon van de NOS het volgende te vertellen: "Die wolf is een inheemse soort, die hoort hier eigenlijk. Toch vinden we het blijkbaar eng en lastig dat hij terugkomt. Maar we hebben ook weleens last van de mens, die schieten we toch ook niet af?" Tegen dat soort logica valt niet te redeneren.

Eng en lastig... Je zal maar schaapherder zijn en 's morgens de dieren, waar je al je zorg aan geeft, stukgebeten in de wei te-

rugvinden. De schaapherder die in het journaal aan het woord komt snapt niet dat de terugkeer van de wolf door zoveel mensen wordt toegejuicht. "Hebben we er niet juist alles aan gedaan om er vanaf te komen?"

En zelfs als er een paar schapen worden opgegeten, dan valt de schade economisch gesproken in het niet bij wat bijvoorbeeld ganzen aanrichten aan landbouwgewassen. De score is tienduizend euro voor de wolf en 23 miljoen voor de gans. Er wordt een aansprekende *graphic* getoond over de schadelijkheids-ranglijst van een heel rijtje beschermde diersoorten. Ok, je mag het dan "eng

en lastig" vinden dat je schapen opgegeten worden, maar economisch heb je geen poot om op te staan.

Maar wat als zo'n wolf een keer een kind doodt dat buiten in de tuin zit te spelen? Daar kun je bij een toename van de wolfstand gewoon op gaan zitten wachten. Valt dat dan ook in het niet bij alle andere risico's die een kind loopt bij het opgroeien, zoals ziektes en het verkeer? Misschien wordt er dan op het journaal wel melding gemaakt van een 'bijtincident' en komt de burgemeester van Loppersum voor de teevee, die het allemaal heel verdrietig vindt. +

David

Tekst: Cees Baan en Bas Rompa / Illustratie: Jedi Noordegraaf – studiovandaar.nl

SPOOR 1

Met het beeld van mijn te jong gestorven vriend in gedachten wandel ik de begraafplaats op. Bij een van de graven staat een reusachtige dertiger, in kapotte spijkerbroek en gypsen. In zijn getatoeëerde handen houdt hij een bos rode rozen. "Voor mijn moeder", zegt hij. Voorzichtig legt hij de rozen één voor één op haar grafsteen. Op zijn arm staat haar volledige naam getatoeëerd. "Wat staat er onder de naam van je moeder?", vraag ik. "In paradisum deducant te angeli", zegt hij. "Mama, mogen de engelen jou begeleiden naar het paradijs."

"Mooie gedachte", zeg ik. Hij schudt zijn hoofd: "Geen gedachte; een waarheid!"

PSALM

"In het paradijs is plaats voor veel mensen. Daar mag je op vertrouwen. Ik zorg dat er voor jullie een plaats wordt klaar gemaakt. En als ik voor jullie een plaats heb gemaakt, kom ik terug en neem jullie mee. En zullen jullie voor altijd bij mij wonen."

Johannes 14,2

POËZIE

*Dag ma, hoe is
het in de hemel?
Hopelijk ben je nog steeds
heel blij met het plekje dat
God je gaf.*

*Staan de jonge gouds-
bloemen al keurig in een
rij langs het pad?
Is het lampionnen-
bloemstuk af?*

*Vandaag ga ik weer naar
het water waar we jouw
as hebben uitgestrooid.
Ik zal het gras de groeten
van je doen.*

*Ik neem brood mee
voor de eenden.
Ik zal zelf goed uitkijken
voor de zwaan.
Zul je me waarschuwen?
Zoals toen?*

www.worldfatima.com

Bid dagelijks de Heilige Rozenkrans

Vraag een gratis informatiepakket aan Fatima Apostolaat, Molenstraat 6, 2712 XM Zoetermeer

PSYCHOTHERAPIE SINT FRANCISCUS

Drs. Gé Pellikaan

Speciaal voor psychotherapie en -begeleiding van katholieken.

Spiritualiteit in de therapie

Telefoon: 06 14058049
www.psychotherapiesintfranciscus.nl

Wagnerplein 18 5384CV
Heesch (vlak bij Oss)

Kent u ...

De Heilige Jozef?

Kent u Gods uitverkoren

BESCHERMER

van Jezus en Maria?

Kent u Zijn Vriendenkring

en tijdschrift?

Houdt u ook van Maria en Jozef?

Sluit dan aan bij hun biddende Vrienden!

Gratis proefnummers, geen verplichting.

Tel: 00 32 56 310 486

Vriendenkring H. Jozef v.z.w.

Magdalenastraat 65, B-8940 Wervik

E-mail: vh.jozef@hotmail.be

noel.lepercq@hotmail.be

Kunsthandel "De St. Jansbasiliek"

Jenny van Wijk

Speciaalzaak in:

kerstgroepen - religieuze artikelen
houtsnijwerk - brons - keramiek
emaille - kaarsen - wenskaarten
nostalgische geschenken

Kerkstraat 48 • 5211 KH
's-Hertogenbosch
Tel. 073-6134636

Steun Katholiek Nieuwsblad!

Stort uw gift aan de Arnulfus Stichting

NL 09 INGB 0652 7700 88

Gelderse Bedevaart naar MARIA VAN RENKUM

Moeder van Toevlucht en Vrouwe van Gelderland
zondag 23 september 2018

Na 350 jaar afwezigheid vieren wij dit jaar het 90-jarig jubileum van de terugkeer van het Mariabeeld naar Renkum.

Programma:

14.00 uur: Bloemenhulde met Marialiederen/gebeden bij Maria van Renkum (bloemen zijn welkom).

14.30 uur: Plechtige Eucharistieviering met muzikale begeleiding, hoofdcelebrant: *pastor Victor Bulthuis* van de parochie H. Maria Magdalena de Betuwe.

15.45 uur: Lof met uitstelling van het Allerheiligste Sacrament.

16.15 uur: Afsluiting met gelegenheid tot ontmoeting.

Komt u ook? Toegang gratis! Bedevaartskerk OLV ten Hemelopneming, Dorpsstraat 1 6871 AA Renkum

NOODKLOK

Red de St. Corneliuskerk van Borgharen. Borgharen is bekend door de watersnood van 1993 en 1995 en de nog steeds dreigende wateroverlast van de Maas. Ook is Borgharen vanaf 1773 bekend als bedevaartplaats van de H. Cornelius, patroon tegen zenuwlijden. Jaarlijks wordt het octaaf van de H. Cornelius gevierd; rond 16 september.

De ruim 100 jaar oude kerk dient gerenoveerd te worden. De hieraan verbonden kosten gaan de draagkracht van de parochie te boven. Wie helpt ons?

Uw bijdrage is welkom op rekening NL 38 SNSB 0945733372 van Onderhoudsfonds H. Cornelius Borgharen - Maastricht.

Info: Kerkstraat 8, 6223 BK Borgharen
Tel. 043 - 3632967
E-mail: secretariaat@parochieborgharen.nl
www.parochieborgharen.nl

Corneliusoctaaf en Haardergaank van 14 t/m 23 september 2018.

Casa Carmeli
Zorgappartementen

Zorgappartementen met mantelzorg

Wonen in een katholieke omgeving?
De zusters Karmelietessen van het Goddelijk Hart van Jezus in Vogelenzang bieden huur-appartementen voor ouderen.
De zusters verlenen mantelzorg.

Interesse? Maak een afspraak

Bekslaan 11
2114 CB Vogelenzang
023 - 200 35 34
www.casacarmeli.nl

4e landelijke

Gebeds- en ontmoetingsdag
Legioen Kleine Zielen van Jezus 'Barmhartig Hart
(Geestelijke leiding: Mgr. E. De Jong)

Wanneer: Zondag 30 september 2018
(sterfdag H. Theresia v. Lisieux)

Waar: Karmelklooster Regina Carmeli te Sittard

Programma:

14.00 uur Aankomst
14.15 uur Aanbidding van het H. Sacrament, met daarbij zang, rozenkransgebed en biechtgelegenheid
15.15 uur Heilige Mis met Mgr. E. De Jong als hoofdcelebrant
16.00 uur Gezellig samenzijn en bezichtiging van het kloostermuseum
17.00 uur Afsluitende vespers met de zusters Karmelietessen

Adres:

Karmelklooster Regina Carmeli, Kollenberg 2, 6132 AL Sittard

Inlichtingen:

Fam. Keuven-Sijstermans, tel. 045-5432900/06-27478784

Nadere Info:

<https://hetlegioenkleinezielen.wordpress.com>
e-mail: legioenkleinezielen@live.com